

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: SOCIOLOGIJA – OPĆI SMJER, PEDAGOŠKO-NASTAVNO
USMJERENJE

„NOVE“ MIGRACIJE I RAZUMIJEVANJE MANJINA U EVROPI

- magistarski rad -

Kandidatkinja:

Naida Delalić

Mentor:

Prof. dr. Valida Repovac Nikšić

Sarajevo, novembar 2019.

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: SOCIOLOGIJA – OPĆI SMJER, PEDAGOŠKO-NASTAVNO
USMJERENJE

„NOVE“ MIGRACIJE I RAZUMIJEVANJE MANJINA U EVROPI

-magistarski rad -

Kandidatkinja:

Naida Delalić

Broj indeksa: 252/II

Mentor:

Prof. dr. Valida Repovac Nikšić

Sarajevo, novembar 2019.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
1.1. Teorijske osnove rada	5
1.2. Metodološki okvir teme rada.....	6
1.2.1. Problem istraživanja	6
1.2.2. Predmet istraživanja.....	7
1.2.3. Teorijska osnova istraživanja.....	7
1.3. Ciljevi istraživanja.....	8
1.3.1. Naučni cilj.....	8
1.3.2. Društveni cilj.....	8
1.4. Sistem hipoteza	9
1.4.1. Generalna hipoteza.....	9
1.4.2. Pomoćne hipoteze	9
1.5. Metode istraživanja	9
1.6. Vremenski plan istraživanja.....	10
2. Migracije stanovništva	11
2.1. Pojam i vrste migracija stanovništva.....	11
2.2. Uzroci migracija	13
2.3. Procesi i posljedice migracija	13
2.4. Specifični oblici migracija „odljev mozgova“	14
2.5. Nezaposlenost kao najveći uzrok migracije	15
3. Migracijska kretanja.....	16
3.1. Migracijska kretanja stanovništva Bosne i Hercegovine za period 2014–2018. godina.....	16
3.2. Migracijski informacijski centar.....	20
4. Nove migracije kroz Evropu 2017/2018. godine.....	22
4.1. Nove masovne migracije kao uzroci krize u Evropi.....	23
4.2. Novi prijedlozi za rješavanje problema migracija u budućnosti	27
4.3. Mediji o migracijama	28
4.4. Migracije i azil	29
5. Manjine	34
5.1. Pojam i vrste manjina	34
5.2. Prava i slobode manjina.....	37
5.3. Razumijevanje manjina u Evropi	39
5.4. Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini.....	40
5.4.1. Albanci.....	41
5.4.2. Crnogorci	41

5.4.3. Česi	42
5.4.4. Italijani	42
5.4.5. Jevreji.....	43
5.4.6. Mađari	43
5.4.7. Makedonci	44
5.4.8. Nijemci.....	44
5.4.9. Poljaci	45
5.4.10. Romi.....	45
5.4.11. Rumuni.....	46
5.4.12. Rusi	47
5.4.13. Rusini	47
5.4.14. Slovaci	48
5.4.14. Slovenci	48
5.4.15. Turci.....	48
5.4.16. Ukrajinci	49
5.5. Razumijevanje manjina u Bosni i Hercegovini.....	49
6. Moguća rješenja krize uzrokovane migracijama u Bosni i Hercegovini	52
6.1. Unapređivanje u ophođenju države prema manjinama u Bosni i Hercegovini ...	52
7. Zaključak	55
8. Biografija kandidata	59
9. Literatura	60

1. Uvod

Migracije stanovništva dešavale su se još u dalekoj historiji, a i danas se dešavaju. Migracije su neprekidan društveni proces, koji ima svoje uzroke, tok i posljedice na migranta i društvo u kojem se odvija. Ljudi su se kretali i premještali iz različitih razloga, a najčešći razlozi su bili loši uvjeti za život i težnja za boljim životnim uvjetima. Od tada pa do danas taj glavni pokretač za migracije ljudi ostao je isti, samo u različitim intervalima djelovanja. Na taj osnovni pokretač još dodatno djeluju ekonomski, politički i geografski uvjeti života čovjeka i njegove okoline. Svaka migracija predstavlja prostorno kretanje stanovništva te na migranta u isto vrijeme djeluju faktori koji su na području iseljenja, a naročito oni koji su na području na koje se doselio. Kod savremenih migracija najveću pozornost privlače vanjske migracije, iz zemalja koje su u razvoju u razvijene zemlje.

Možemo reći da se u Bosni i Hercegovini stalno dešavaju migracijska kretanja, kako u iseljavanju tako i u useljavanju ljudi, što nam govori da se modeli samih migracija stalno mijenjaju, a na njih najveći utjecaj ima društveni razvitak naše zemlje. Predmet istraživanja ovog rada je analiza savremenih migracija u Evropi s osvrtom na posljednjih pet godina, gdje će biti istraženi uzroci emigracija iz Bosne i Hercegovine. Sve te uzroke možemo sagledati s ekonomskih, društvenih i prirodnih aspekata. Nakon uvoda, u drugom dijelu ovog rada govori se o pojmu i vrstama migracija te uzrocima migracija koji će biti objašnjeni kroz sve faktore koji djeluju na proces migracije. Zatim se navode i procesi migracije, njihovi uzroci i posljedice, koji se odnose na utjecaje na aktere migracije – migrante. Poseban akcent se stavlja na tzv. migraciju *odljev mozгова* koju uzrokuje sve veća nezaposlenost, a odnosi se na Bosnu i Hercegovinu. Napravit će se osvrt na jedan od vodećih uzroka migracija, a to je visok stepen nezaposlenosti stanovništva. Treći dio ovog rada prikazuje migracijska kretanja bosanskohercegovačkog stanovništva u periodu od 2014. do 2018. godine. Zatim ćemo prikazati kako djeluju i rade migracioni informacijski centri u Bosni i Hercegovini, kako preko njih dolazimo do informacija, savjeta, pomoći i usluga koje se daju samom migrantu koji je imigrirao u našu zemlju. U četvrtom dijelu bit će obrađeno pitanje novih migracija kroz Evropu u toku 2017/2018. godine i kakav utjecaj one imaju na društvo. Pokušat ćemo dati odgovor na pitanje: „Kako i na koji način migracije postaju uzrocima masovnih kriza u Evropi?“

Veoma bitan element u toku procesa migracije je socijalni status samog migranta i odnos društva te kako iznaći rješenje za migracione krize koje se dešavaju u savremenim

migracijama. Bitna komponenta koja prati sve što se dešava u svijetu pa tako i migracije jesu mediji i njihovi izvještaji, kojima se također bavimo u ovom radu. Ono što je neodvojivo od procesa migracija jest potražnja azila, što ćemo objasniti u ovom dijelu. Kroz peti dio ovog rada bit će obrađen pojam manjina i sve što prati njihovu temu. Bit će objašnjene manjine u Evropi i njihovo razumijevanje i djelovanje, kao i manjine u Bosni i Hercegovini i njihovo razumijevanje i djelovanje, jer manjine predstavljaju sastavni dio svakog društva i procesa migracija. Bit će objašnjeno koje su manjine prisutne u BiH i kako djeluju. Poseban akcent se stavlja na prava i slobode manjina u Bosni i Hercegovini i na način kako doći do novih ideja o rješavanju problema koje one imaju.

Ono što predstavlja veliki problem u svakom društvu, pa tako i našem, jest razumijevanje manjina i uvažavanje njihovih prava. U šestom dijelu su predložena moguća rješenja za probleme koji nastaju usljed migracije i moguća rješenja u unapređivanju ophođenja države prema manjinama, njihovim pravima i slobodama. Navedeno je kako iznaći nove ideje da bi se socijalni status migranta i odnos društva doveo u normalnu razinu. U zaključku se navodi rezime rada utemeljen na usvojenim spoznajama do kojih se došlo kroz istraživanje teme završnog rada. Na kraju rada nalazi se biografija kandidata, literatura, popis tablica i popis grafikona.

1.1. Teorijske osnove rada

Ovaj rad se temelji na vremenski određenoj analizi postojećih podataka o manjinama u Evropi uz osvrt na posljednjih pet godina. Migracija kao društveni proces doseže do različitih sfera i kreće se od asimilacije u novo društvo do kriza koje se dešavaju tokom procesa. Ne može se svako pokretanje ljudi nazvati migracijom i baš zbog te kompleksnosti potrebno je istražiti sve dimenzije u društvu koje definišu migraciju.

Prva dimenzija procesa migracija polazi od samog uzroka, tj. razloga zbog čega je ta osoba donijela odluku da promijeni mjesto življenja. Moje zanimanje, kao budućeg sociologa, odnosi se na proces migracije, njezinih dimenzija djelovanja, uzroka, toka i krajnjeg ishoda, posebno na migracije u Evropi 2017/2018. godine.

Dio ovog rada bit će posvećen i migracijama koje su se desile u Bosni i Hercegovini u periodu 2014–2018.

Ovaj će se rad baviti istraživanjem manjina koje nastaju kao rezultat migracija. Manjine u društvu imaju svoja prava i slobode tačno određene zakonom države u kojoj žive. Moje

zanimanje je u vezi s manjinama u Evropi, koje su nastale uslijed migracionih procesa u posljednjih pet godina. Također, moje zanimanje je u vezi s manjinama u Bosni i Hercegovini koje će biti predstavljene u ovom radu. Pokušat ću sumirati šta je to što osobe koje pripadaju nekoj manjini mogu očekivati od države u kojoj su se formirale uslijed procesa migracije.

Pored određenih zakona i propisa koji se odnose na manjine, mene kao budućeg sociologa zanimaju novi pristupi u odnosu društva prema manjinama, sve s ciljem lakše asimilacije imigranta ili raseljene osobe u novo društvo, kako bi društvo od migranata ili raseljene osobe imalo korist, a ne gubitak. Veoma bitan element u istraživačkom dijelu ovog rada odnosit će se na migracije koje su se desile iz Bosne i Hercegovine u druge evropske države. Neophodno je sumirati podatke o procesima i krizama u društvu koje su migracije proizvele, ali i napraviti osvrt na migracije iz Bosne i Hercegovine u države Evrope (Njemačka, Slovenija i druge), kao i na migrante iz Sirije.

1.2. Metodološki okvir teme rada

U ovom metodološkom dijelu teme rada analizirat će se glavni elementi istraživanja. Elementi istraživanja odnose se na problem i predmet istraživanja, kao i na teorijsku osnovu ove teme rada.

1.2.1. Problem istraživanja

Ova teza analizirat će istraživanje migracija i svih njezinih dimenzija koje se odvijaju u Evropi u periodu od 2017/2018. godine i migracija koje se odvijaju u Bosni i Hercegovini u periodu 2014–2019. godina. Veoma je važno ustanoviti koji su najčešći uzroci zbog kojih započinje proces migracije. Migracije su kompleksan i stalan proces svakog društva, tako da će njihovo istraživanje dovesti do interesantnih odgovora koji će nam pomoći da pronađemo bar djelimično rješenje za probleme koje uzrokuje migraciona kriza.

Prije daljeg izlaganja navest ću jednu od definicija migracije: *Migracije (lat. migrare – seliti) su pokreti stanovništva, koje mijenja svoje stalno boravište. Oni se mogu odvijati u unutrašnjosti neke države ili iz jedne zemlje u drugu. Migraciona kretanja kao mijenjanja prostorno-društvenih sredina, mogu biti prostorno bliže ili dalje od napuštene sredine. Odsutnost iz stare izvorne sredine može biti stalna, privremena ili kratkotrajna. Ljudi mijenjaju svoje društvene sredine iz različitih pobuda, dobrovoljno, iz nužde ili uslijed prisile. Mijenjaju ih pojedinačno ili skupno, muškarci ili žene ili zajedno. Mobilnošću*

stanovništva često dolazi do korekcije društvene psihologije. Socijalna, grupaciona disciplina prethodnih ambijenata slabi. Smjena grupacijskih disciplinarnih sistema ne vrši se tako brzo kao što usljeđuje fizičko mijenjanje prostora i društvenih sredina. Između tih dvaju, prethodnih i zatečenih moralnih, običajnih i pravnih režima nastaju kraći ili duži vakumi.¹ Također, navest ću i definiciju migranta: *Migrant se obično definira kao selitelj (move) koji mijenja političko područje svog uobičajenog prebivanja.*² Svaka migracija ima uticaj na društveni i kulturni razvoj društva u kojem se odvija migracioni proces.

Drugi aspekt problema istraživanja u ovom radu odnosit će se na manjine, koje su produkt migracija. Manjine su sastavni dio svakog društva, neophodno je izučavati njihove karakteristike, rješavati njihove probleme i dopustiti im suživot s ostalim narodima. Svaka manjina nosi u sebi dio svoje kulture i svojim asimiliranjem u postojeće društvo može samo obogatiti kulturu tog društva. Veoma su kompleksnog određenja i neophodno je pronaći nove ideje u pristupu njima. Treći aspekt problema istraživanja u ovom radu odnosit će se na migraciona kretanja i migracione krize koje su se dešavale u zemljama Evrope za period 2017/2018. godina. Napravit će se osvrt i na migracije koje su se desile u Bosni i Hercegovini ka zemljama Evrope za period 2014–2018. godina, kao i posljedice migracione krize na Evropu.

1.2.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja usmjeren je na analizu stanja novih migracija u Evropi, uz osvrt na period 2017/2018. godine, kao i na analizu stanja migracionih procesa koji su se desili u Bosni i Hercegovini za period 2014–2018. godine. Zatim će istraživanje biti usmjereno na jasnije predstavljanje manjina i iznalaženje novih ideja o pristupanju njima, kao i rješavanje posljedica u društvu koje je izazvala migraciona kriza. Predmet istraživanja odnosi se na uzroke i posljedice migracija, kao i na socijalni status odnosa između migranta i društva. Područje mog istraživanja su nove migracije u Evropi u periodu 2017/2018. godine i stalni migracioni procesi u Bosni i Hercegovini za period 2014–2018. godina.

1.2.3. Teorijska osnova istraživanja

Teorijska osnova istraživanja je analiza novih migracija u Evropi s osvrtom na period

¹ Bosanac, Milan, Mandić, Oleg i Petković, Stanko 1977, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, str. 358.

² Mesić, Milan 2002, *Međunarodne migracije*, Societas: biblioteka Zavoda za sociologiju, Filozofski fakultet, Zavod za sociologiju, Zagreb, str. 425.

2017/2018. godina i stalnim migracionim procesima u Bosni i Hercegovini za period 2014–2018. godine. Polazeći od pretpostavke da su migracije svakodnevni i stalan proces u društvu, u radu ću istražiti sve dimenzije koje čine fenomen migracija, a kreću se od uzroka migracije, preko procesa migracije, do posljedica migracije u društvu u kojem se odvija.

Moj je cilj u ovom radu približiti shvatanje o manjinama, kao i pronaći neke nove pristupe kojima bi se ujedno poštovala njihova prava i izgradio bolji diskurs između manjina i društva. Neophodna je asimilacija manjina u društvo, s tim da obje strane moraju imati međusobno razumijevanje i prosperitet. Veoma bitno za migracije, manjine kao procese i društvo jest istražiti uzroke koje dovode do njihovog nastanka, njihov proces nastanka i posljedice koje nastaju uslijed njihovog djelovanja i formiranja u društvu.

1.3. Ciljevi istraživanja

1.3.1. Naučni cilj

S naučnog stajališta željela sam ukazati na probleme s kojima se suočava migrant, od trenutka donošenja odluke za migraciju do konačnog završetka procesa migracije. Nijedna vrsta migracije ne dešava se bez razloga, nijedan proces migracije ne dešava se a da nema utjecaj na društvo, tako da je neophodno istražiti i dati odgovore zašto su se dešavale nove migracije u Evropi s osvrtom na posljednjih pet godina.

Također, dio ovog rada osvrnut će se na manjine koje su sastavni dio društva, a rezultat su procesa migracija. Pokušat ću dati odgovor na pitanje koje su funkcije manjina u društvu i obrnuto, kako se društvo odnosi prema njima. Nastojat ću da pronađem nove pristupe koji bi doprinijeli poboljšanju odnosa manjina i društva. Smatram da će odgovori koji budu rezultat istraživanja u ovom radu čitatelju dati korisne podatke o fenomenu migracija, fenomenu manjina i novih migracija u Evropi uz osvrt na posljednjih pet godina te da će iste te podatke moći upoređivati i analizirati.

1.3.2. Društveni cilj

Društveni cilj se ogleda u činjenici da su migracije stanovništva stalan i kompleksan proces u društvu. Cilj je podići svijest društva da se zabavi pitanjem samog uzroka migracije, zatim pokušati naći odgovore na pitanja može li se migracija kao proces riješiti u začetku ili, ako se već počela dešavati, na koji način treba društvo pružiti pomoć migrantima, kako sama migracija ne bi uzrokovala krizu. Migracija kao proces u društvu stvara manjine. Te iste

manjine imaju svoja prava i slobode, dok s druge strane društvo ima svoje zakone. Neophodna je afirmacija društva kako bi se smanjile neugodnosti migranata tokom asimilacije u novo društvo. Smatram da tokom istraživanja možemo doći do rješenja mnogih problema u vezi s migracionim procesima, posebno u vezi s onima koji su se desili unazad par godina u Evropi. Također, ta ista rješenja neophodno je uvrstiti u društveni diskurs između migranata, društva i države.

1.4. Sistem hipoteza

1.4.1. Generalna hipoteza

Nove migracije i stvaranje manjina u Evropi posljednjih godina dovele su društvo u nove krize, a migranti se suočavaju s nizom problema koji im otežavaju asimilaciju u društvo. Posljednjih godina trend iseljenja iz Bosne i Hercegovine je povećan, što prouzrokuje velike probleme u našem društvu.

1.4.2. Pomoćne hipoteze

Pomoćna hipoteza 1: Utječu li novi uzroci migracija na životne okolnosti migranta?

Pomoćna hipoteza 2: Mogu li se ti uzroci migracija eliminisati u početnom stadiju kako do njih ne bi došlo?

Pomoćna hipoteza 3: Ako ipak dođe do procesa migracije, koje mogućnosti dobija migrant od novog društva za lakšu asimilaciju?

Pomoćna hipoteza 4: Je li moguće izbjeći migracionu krizu i kako ona utječe na migranta i društvo?

Pomoćna hipoteza 5: Manjine su rezultat procesa migracije, imaju svoja prava i slobode, a društvo zakone te je neophodno iznaći načine koji će povećati međusobno razumijevanje.

Pomoćna hipoteza 6: Posljednjih godina povećan je trend iseljenja iz Bosne i Hercegovine u zemlje Evrope, a povećani su broj i vrste migracija na tlu Evrope. Neophodno je istražiti njihove uzroke i posljedice.

1.5. Metode istraživanja

U izradi i prezentaciji ovog magistarskog rada koristit će se sljedeće naučne metode:

- Teorijski rad podrazumijeva literaturu koju obuhvata analiziranje knjiga, sekundarnih postojećih podataka, članaka, elektronskih sadržaja.
- U naučnom istraživanju master teze koristit će se kombinacija naučnih metoda.

Metoda deskripcije i analize sadržaja bit će korištena u prvoj fazi ovog rada, gdje se definišu osnovni pojmovi o procesu migracija i pristupu manjinama. *Metoda indukcije* se odnosi na zaključke. Radi se o tome da se na osnovu sekundarnog istraživanja u radu dođe do zaključaka koji su relevantni za područje istraživanja, tj. Evropu i prostor Bosne i Hercegovine. *Metoda dedukcije* bit će primijenjena da bi se na osnovu općih saznanja došlo do zaključka o prisutnosti i značaju rješavanju uzroka i posljedica procesa migracija u Evropi u posljednjih pet godina te kako rezultat migracija stvara manjine i migracione krize, kako im pristupiti i naći adekvatno rješenje kako za migranta, društvo, tako i za državu. U radu će se koristiti i *metod upotrebe statističkih i historijskih podataka*.

1.6. Vremenski plan istraživanja

Vremensko određenje predmeta istraživanja:

- Istraživanje sekundarnih i historijskih podataka magistarskog rada obavljat će se u periodu od aprila 2018. do maja 2019. godine.
- Izrada teme magistarskog rada predviđena je do augusta 2019. godine.

2. Migracije stanovništva

2.1. Pojam i vrste migracija stanovništva

„Pojam migracije stanovništva (mehaničko kretanje) označava prvenstveno pokretljivost, odnosno prostornu mobilnost stanovništva. Pojam mobilnosti stanovništva širi je od pojma migracije, jer je migracija prostorna mobilnost stanovništva i kao takva samo jedan oblik ukupne mobilnosti stanovništva.“³ Ako želimo shvatiti pojam migracije u širem smislu, tada polazimo od činjenice da je svaki oblik preseljenja, nebitno koliko vremenski traje, tačnije svaka promjena mjesta boravišta, ujedno i migracija. Ali, ako želimo pojam migracije svesti na užu smisao, onda možemo reći da se migracija dogodila ako se promijeni trajno mjesto boravišta. Pojam migranta kao glavnog aktera u migraciji, nebitno o kojoj se vrsti i obliku migracije radi, možemo shvatiti na sljedeći način: „Migrant se obično definiše kao selitelj (move) koji mijenja političko područje svog uobičajenog prebivanja.“⁴ Prema sociološkom shvatanju migracije su mijenjanje pojedinca ili društvene grupe društvenog sistema. Samim procesom migrant kroz proces migracije prelazi iz jednog društvenog sistema u drugi, kada nužno dolazi do promjene u intergrupnim odnosima u društvu, a promjena se dalje manifestuje promjenama u samoj društvenoj strukturi.

Postoje razne vrste migracija koje su izvedene prema različitim kriterijima. Prema *kriteriju državnih granica* razlikujemo *unutarnje* i *vanjske migracije*. Unutarnje migracije možemo objasniti kao selidbe unutar granica jedne države. Vanjske migracije možemo objasniti kao selidbe izvan granica jedne države. Samim razvijanjem procesa migracije dolazi do rasta i opadanja broja stanovnika, što je karakteristično za vanjske migracije, dok kod unutarnjih migracija ne dolazi do promjene u tom domenu. Unutarnje migracije obično se dešavaju spontano, na njih ne djeluje migracijska politika, dok se vanjske migracije ne mogu odvijati bez utjecaja zakonodavstva. Jedna od najčešćih unutarnjih migracija je *selo-grad* i ima veliki značaj u zemljama koje se razvijaju, a migracije tipa *grad-grad* i *grad-predgrađe* obično se dešavaju u već razvijenim zemljama. *Vanjske migracije prema prostornom određenju* mogu biti: *međudržavne*, *interkontinentalne* i *intrakontinentalne*. U današnje vrijeme vanjske migracije su sve češće, postaju još lakše jer se desio opći razvoj prometa, kao i međunarodni ugovori o socijalnom i zdravstvenom osiguranju radnika po pravilu uzajamnih odnosa, tj. reciprociteta. Također, postoji mogućnost dvojezične nastave, kao i mogućnost zaposlenja

³ Wertheimer Baletić, Alica 1999, *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb, str. 281.

⁴ Mesić, Milan 2002, *Međunarodne migracije*, Societas: biblioteka Zavoda za sociologiju, Filozofski fakultet, Zavod za sociologiju, Zagreb, str. 245.

izravno ili posredovanjem organizacije, tako da ovi faktori uveliko olakšavaju promjenu koju doživljava migraciono lice u novoj državi.

Prema *kriteriju vremena* razlikujemo *privremene* i *definitivne migracije*. Privremena migracija predstavlja privremenu promjenu mjesta stanovanja radi školovanja ili privremenih poslova. Zatim, ona podrazumijeva i sezonsku migraciju, tj. selidbu radi sezonskih poslova izvan mjesta stanovanja. Ovaj oblik migracije također je privremen i javlja se godišnje u određenom periodu. Obično se javlja u poljoprivredi i ugostiteljstvu. Postoji još jedan oblik privremene migracije, a to je dnevna migracija, koja se odnosi na kretanje između mjesta stanovanja i mjesta školovanja ili rada. Definitivne migracije podrazumijevaju promjenu stalnog mjesta prebivališta. Ove migracije zovu se konačne i dešavaju se u unutarnjim i vanjskim migracijama. Djeluju na ukupan broj stanovnika i na ostale strukture društva. Obično migriraju cijele porodice.

Prema *kriteriju uzroka (kauzalnosti)* razlikujemo *ekonomske ili gospodarske migracije* i *one koje nisu ekonomske migracije*. Ekonomske (gospodarske) migracije možemo shvatiti kao selidbe u potrazi za poslom, većom zaradom, boljim životnim standardom. Obično se mjesto prebivališta zamjeni određenim mjestom gdje migrant želi postići ekonomski uspjeh. U ovoj vrsti migracija sudjeluju osobe svih nivoa obrazovanja. One koje nisu ekonomske migracije možemo shvatiti kao sve oblike selidbi koje nisu izazvane ekonomskim razlozima. Ti razlozi mogu biti politički, porodični, zdravstveni, individualno-psihološki i slično. U ovu grupu spadaju socijalne migracije koje se odvijaju iz težnje prema višem društvenom položaju i prestižne koje se dešavaju radi uspjeha.

Prema *kriteriju organiziranosti* razlikujemo *organizirane* i *spontane (stihijske) migracije*. Organizirane migracije su one migracije kada migrant unaprijed zna mjesto emigracije i imigracije te je upoznat sa svim prednostima i manama koje mu ona donosi. Ove vrste migracija obično su motivirane ekonomskim i neekonomskim razlozima migranta. Spontane (stihijske) migracije vođene su ekonomskim motivima te se obično odvijaju nad organiziranim migracijama.

Prema *kriteriju voljnosti* razlikujemo *dobrovoljne* i *prisilne migracije*. Dobrovoljne migracije se dešavaju kada migrant svojom voljom odluči promijeniti mjesto življenja, bez ikakvih drugih faktora djelovanja iz društva. Prisilne migracije se dešavaju kada migrant nema mogućnost izbora i mora migrirati. Razlozi prisilne migracije mogu biti: ratovi ili politički sukobi, prirodne katastrofe, vjerski, etnički ili kulturni sukobi i slično (npr.

izbjeglice iz Sirije).

2.2. Uzroci migracija

Uzroke migracija možemo gledati s više aspekata, jer nijedna osoba nema isti razlog kada želi promijeniti mjesto boravka ili prebivališta. Postoje dvije vrste *razloga* koji su od velikog utjecaja na svijest migranta pri donošenju odluke o migraciji. Te vrste razloga dijele se na:

- *Push factors ili potisni razlozi* zbog kojih migrant donosi odluku o napuštanju mjesta boravka ili prebivališta (stanovanja). U ovu vrstu razloga spadaju: nezaposlenost, visoke stope kriminala, loše ekonomske prilike u zemlji stanovanja, nestabilna politička situacija, rat, diskriminacija, propali usjevi, suša, poplave, zemljotresi, siromaštvo, porast broja stanovnika, nepovoljni uvjeti osobnog razvoja itd.
- *pull factors ili privlačni razlozi* zbog kojih migrant lakše donosi odluku o željenoj zemlji u kojoj će nastaviti boraviti ili prebivati (stanovati). U ovu vrstu razloga spadaju: bolje ekonomske prilike u zemlji imigracije, mogućnost zaposlenja, sigurniji uvjeti za život, niže stope kriminala, plodno tlo, manji rizik od prirodnih katastrofa, bolji životni uvjeti, veće bogatstvo, politička sigurnost, povoljnije prilike za osobno usavršavanje itd. Migracije se obično odvijaju usljed djelovanja ovih razloga i obično migriraju osobe između 18 i 35 godina.

Na odluku o migraciji mogu djelovati i *demografski, geografski i socijalni faktori društva*. Demografski faktori kao uzroci migracije prisutni su u područjima koja su slabo razvijena, a imaju gušću naseljenost te upravo to uzrokuje migraciju u područja koja imaju veću razvijenost i niži prirodni priraštaj. Geografski faktori kao uzroci migracije prisutni su tamo gdje povoljnija klima privlači migrante, gdje će imati bolje životne prilike, saobraćajnice i zdravstvenu uslugu. Socijalni faktori kao uzroci migracije također su od velike važnosti. Bolji uvjeti života i bolji uvjeti za školovanje, odmor i kulturu, kako migranta tako i njegove porodice, od velikog su značaja pri donošenju odluke za migraciju. Postoje još i *politički uzroci* ili *uzroci migracija koje izazivaju ratovi*. Ova vrsta je sve češća i masovnija u današnje vrijeme. Ovi uzroci migracija pokreću prisilne i masovne migracije prognanika i izbjeglica.

2.3. Procesi i posljedice migracija

Migracija ili *seoba stanovništva* djeluje na brojnost ukupnog stanovništva, prostorni razmještaj stanovništva, na stopu nataliteta i mortaliteta i na strukturu stanovništva.

Migracijom stanovništva stvaraju se dva učinka: *trenutačni* i *dugoročni*. Trenutačni učinak tokom procesa migracije stanovništva odražava se na trenutnoj promjeni ukupnog broja stanovništva i trenutnoj promjeni strukture stanovništva. Dugoročni učinak uvijek proizilazi iz trenutačnog učinka, a manifestuje se u odvijanju kompletnog života migranta u zemlji odrednici (od rođenja do smrti). Na taj način obogaćuje se mjesto odredišta. Sve ove promjene koje se dešavaju tokom migracije odvijaju se kako na mjestu polazišta tako i na mjestu odredišta. Ono što se veže za posljedice migracije najviše se ogleda u demografiji stanovništva, koja se u zavisnosti od migracije mijenja.

Migracije djeluju na brojnost stanovništva, natalitet i mortalitet, a zatim i na strukturu stanovništva. Posljednjih godina Bosna i Hercegovina ima veći porast iseljenika, naročito mlađeg i obrazovanog stanovništva. Kako dolazi do migracije samog migranta, tako on vremenom seli i svoju porodicu i najčešće se radi o trajnim migracijama. Sve to djeluje na demografsku sliku Bosne i Hercegovine. Stalne migracije iz Bosne i Hercegovine ka zemljama Evrope u prethodnim godinama daju nam jasnu sliku da se broj radno sposobnog stanovništva smanjuje, a da starije osobe ostaju da žive. U posljednjoj godini dana imamo veliki broj migracija ka Bosni i Hercegovini iz Sirije, Pakistana i drugih zemalja. Sva ta dešavanja dovode do velikih promjena u demografskoj strukturi stanovništva. Samim tim, neophodno je da naša državna vlast unaprijedi migracijsku politiku. Migracijska politika Bosne i Hercegovine morat će se usaglasiti s migracijskom politikom Evropske unije. Ono što je veoma bitno naglasiti jest veliki odlazak mladog radno sposobnog stanovništva, koji je uzrokovan nezaposlenošću u našoj zemlji. Sve to ima veliki utjecaj na usporavanje ekonomskog rasta i socijalno-mirovinskog sistema našeg društva.

2.4. Specifični oblici migracija „odljev mozgova“

Nijedna migracija se ne desi a da ne ostavi posljedice na društveni sistem. Specifičnost migracije koja se naziva *odljev mozgova* odnosi se na to da matična država mladima omogućuje školovanje, stipendije, usavršavanje, a na kraju ti mladi sposobni ljudi emigriraju u drugu državu. Obično je uzrok emigriranja nemogućnost pronalaska adekvatnog zaposlenja u matičnoj državi. Migracija *odljev mozgova* (engl. *braindrain*) naročito se odnosi na odlazak visokoobrazovanih osoba, inženjera, intelektualaca, naučnika itd. Najčešće se proces ovog oblika migracija odvija iz zemalja u razvoju, pa tako i iz Bosne i Hercegovine, a odlaze uglavnom u razvijene zemlje (SAD, Njemačka, Švedska, Kanada). Ovaj oblik migracija ima vrlo negativne posljedice na matične zemlje.

Pojam *braindrain* (odljev mozgova) prvi put se javlja u Velikoj Britaniji, u Kraljevskom statističkom društvu 1962. godine. Tim pojmom su označili migraciju naučnika, inženjera i ostalih visokoobrazovanih osoba iz Velike Britanije u Sjevernu Ameriku. Od tada je pojam u općoj upotrebi. Uzroci koji se vežu za ovaj oblik migracije su velika nezaposlenost, male plaće te slabo zdravstveno i socijalno osiguranje u matičnoj državi. Svi ovi uzroci imaju *potisni faktor* ka donošenju *odluke migranta* o procesu migracije. Još ako se tome doda slab angažman države da popravi uvjete za rad, neminovno dolazi do odluke o najčešće trajnoj migraciji u razvijene zemlje. Ono što čovjeka privlači u razvijenim zemljama, a odnosi se na rad i život, jesu bolje plaćeni poslovi, bolje profesionalno usavršavanje, bolji uvjeti rada i određena vrsta sigurnosti i boljeg života. *Odljev mozgova* posljednjih godina zahvata i Bosnu i Hercegovinu te postaje naša svakodnevnica. Možemo primijetiti da je mnogo dobrih stručnjaka iz svih naučnih oblasti otišlo iz naše zemlje, što ostavlja ogromne posljedice na državni sistem. Zemlje destinacije obično su Njemačka, Austrija, Hrvatska, Italija, Slovenija, Švedska, Belgija itd. Zbog ovog oblika migracije država bi trebala uvesti promjene u odnosu prema visokoobrazovanom dijelu stanovništva, tako što će ponuditi odgovarajuće uvjete da svoje znanje ostave u matičnoj zemlji. Država bi trebala osigurati bolje uvjete zdravstvenog i socijalnog osiguranja, povećati plaće i ponuditi adekvatna stručna usavršavanja u matičnoj zemlji.

2.5. Nezaposlenost kao najveći uzrok migracije

Nedostatak poslovnih mogućnosti u matičnoj zemlji najveći je uzrok migracija, a odnosi se na današnjicu. Tako možemo nazvati savremene, nove migracije ili radne migracije, u kojima migriraju osobe u najboljoj životnoj dobi, a migranti su radno aktivno stanovništvo u najboljoj biološkoj i radnoj dobi. Njihovim odlaskom matična zemlja ostaje osiromašena u dijelu populacijske „jezgre“.⁵ Obično odlaze radno sposobni muškarci i žene u najboljoj biološkoj dobi, tako da se smanjuje natalitet u matičnoj zemlji, a povećava se u zemlji odrednici. Ovim procesom populacija prosječno stari, uz sve veći udio starijeg stanovništva u ukupnome broju, a posljedica je stanje stope mortaliteta.

⁵ Taj problem jezgrovit je istaknuo D. Pejnović (2004:703): „Opadanje broja stanovnika, kao rezultat radne emigracije, istodobno je posljedica i uzrok zaustavljanja u regionalnom razvoju. Kako se u pravilu iseljava mlađe stanovništvo (mlađi naraštaji zrele dobne skupine), te zbog slabljenja radnog potencijala periferije uzrokuje njezino još veće rastojanje u regionalnom razvoju. U isti mah dolazi i do pogoršanja strukturnih i biovitalnih karakteristika preostalog stanovništva, što se neposredno (procesom starenja i prirodnog pada) odražava na još intenzivnije smanjenje broja stanovnika periferije.“

3. Migracijska kretanja

3.1. Migracijska kretanja stanovništva Bosne i Hercegovine za period 2014–2018. godina

Raspoloživi podaci urađenog stanja emigracije / iseljništva iz Bosne i Hercegovine u periodu od 2014. do 2018. godine jasno daju na uvid trendove iseljavanja (tabela 1).

Tabela 1: Broj odjavljenih osoba iz Bosne i Hercegovine na godišnjem nivou za četiri najčešće zemlje odredišta

DRŽAVA PRIJEMA	2014.	2015.	2016.	2017.
Hrvatska	1.868	1.014	888	680
Srbija	1.038	527	487	156
Njemačka	910	998	1.196	858
Austrija	707	814	895	636
UKUPNO	4.523	3.353	3.466	2.330

Prema dostupnim zvaničnim podacima Agencije za statistiku zemalja prijema, procjena ukupnog broja osoba koje žive u iseljništvu, a koje su porijeklom iz Bosne i Hercegovine, iznosi oko 2 miliona, što čini 53% u odnosu na ukupno 3.791.622 stanovnika u Bosni i Hercegovini.⁶

Prema podacima Svjetske banke⁷ Bosna i Hercegovina je sa stopom emigracije od 44,5% znatno ispred Srbije (18%), Hrvatske (20,9%) i Albanije (43,6%). Emigracija je stalan i kontinuiran proces, a uzroci su pretežno ekonomske prirode. Prema istim podacima 2014. godine nezaposlenost mladih u Bosni i Hercegovini iznosila je 65,3%.

Ono što je specifično kod istraživanja migracija jeste što su jedini podaci koji nam mogu dati jasnu sliku emigracija iz Bosne i Hercegovine oni iz Agencije za identifikaciona dokumenta i evidencije o prebivalištu i boravištu državljana Bosne i Hercegovine radi iseljenja u druge zemlje. Tako imamo podatak da je 2015. godine 3.353 osobe odjavilo svoj boravak iz Bosne i Hercegovine.

⁶ Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo, str. 67.

⁷ World Bank Group 2016, *Migration and Remittances Factbook 2016*, Third Edition. World Bank, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23743>.

„Prema Balkan Barometru 2016. godine većina stanovništva Bosne i Hercegovine bila je nezadovoljna sa životom u državi, a 50% stanovništva bi napustilo Bosnu i Hercegovinu i radili bi u inostranstvu što je ujedno i najveći procenat u poređenju sa zemljama jugoistočne Evrope.“⁸

„Prema podacima Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine o broju osoba koje su se odjavile iz evidencije o prebivalištu i boravištu državljana Bosne i Hercegovine radi iseljenja u druge države prema tim podacima u 2016. godine 4.034 osobe su odjavile boravak u Bosni i Hercegovini.“⁹

U posljednje vrijeme u Bosni i Hercegovini postoji trend zapošljavanja u inostranstvu. Na snazi su trenutno dva ugovora o zapošljavanju, koje Bosna i Hercegovina ima zaključena sa Slovenijom i Njemačkom. Prema podacima Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine¹⁰ o zaposlenim državljanima Bosne i Hercegovine s datim državama, Slovenijom i Njemačkom, tokom 2016. godine u Republici Sloveniji se zaposlilo 4.778 državljana, a u Saveznoj Republici Njemačkoj 1.079 državljana Bosne i Hercegovine, što je ukupno 5.857 osoba. Ovaj broj je u odnosu na prethodnu 2015. godinu (3.301) u porastu za 77%.

Prema podacima o *Registriranim odlascima iz FBiH u inozemstvo* po državi odredišta 2017. godine¹¹ ukupan broj osoba koje su napustile Bosnu i Hercegovinu je 2.780. U Njemačku se odselilo 858 osoba, a u Sloveniju 353 državljana Bosne i Hercegovine. U odnosu na prethodnu 2016. godinu (5.857), ovaj broj je opao za 47%. Jasnije stanje odlazaka za 2016. i 2017. godinu možemo vidjeti u narednim tabelama.¹²

Tabela 2: Broj odjavljenih osoba iz BiH u 2016. i 2017. godini za osam država odredišta – Registrirani odlasci iz Federacije u inozemstvo

ZEMLJE ODREDIŠTA	2016.	2017.
Njemačka	1196	858

⁸ Bosna i Hercegovina, Vijeće Ministara, Direkcija za ekonomsko planiranje 2017, *Bosna i Hercegovina. Izvještaj o razvoju BiH. Godišnji izvještaj 2016*, Sarajevo.

⁹ Izvor: Akt Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine broj: 15-03-07-10-77-1/17 od 27. 1. 2017. godine .

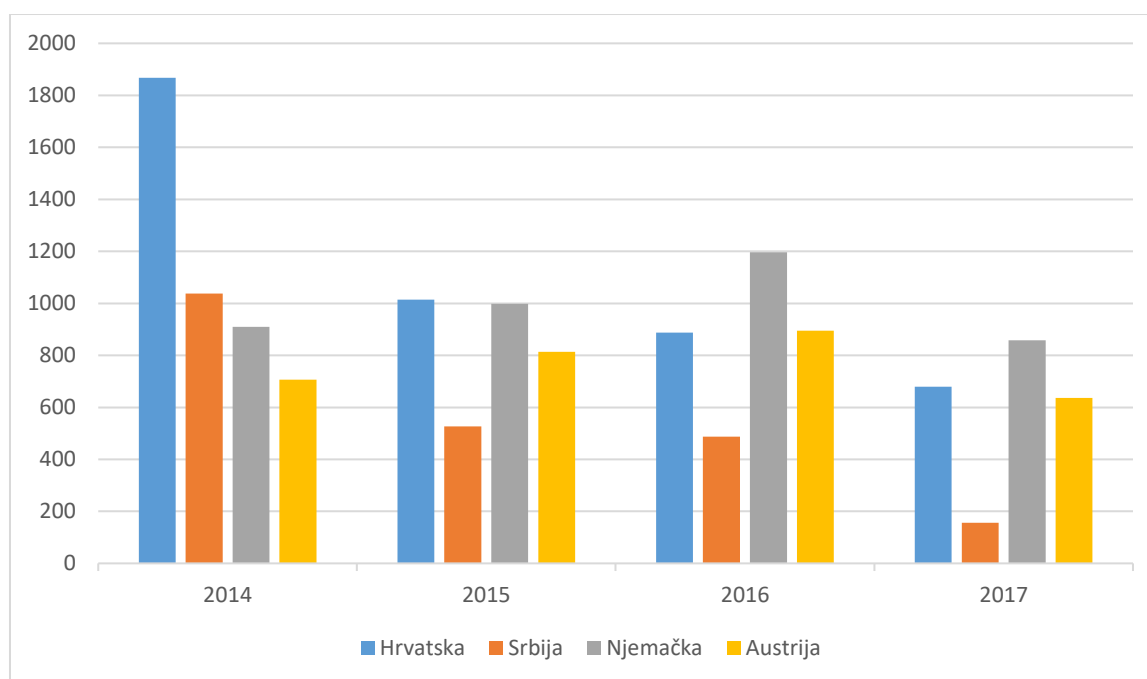
¹⁰ Izvor: Akt Agencije za rad i zapošljavanje BiH broj: 03-14-1-24-2/17 od 30. 1. 2017. godine.

¹¹ Muhić, Senija i Velić, Jasmina 2018, *Migracije stanovništva 2017*, Statistički bilten 265, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, str. 68.

¹² Isto.

Austrija	895	636
Hrvatska	888	680
Srbija	487	156
Slovenija	421	353
Crna Gora	63	32
Norveška	38	16
Holandija	36	18
Ostale zemlje	10	29
UKUPNO	4034	2780

Grafikon 1: Pregled broja objavljenih osoba u posljednje četiri godine za četiri najčešće zemlje svijeta¹³

Prema relevantnim dostupnim podacima imamo zanimljivu tabelu (tabela 3) gdje jasno možemo vidjeti koliko je ukupno doseljenih i odseljenih osoba u Bosnu i Hercegovinu, odnosno iz nje.¹⁴

¹³ Izvor: Akt Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine, broj: UPI-15-03-07-10-13490-3/2015 od 5. 1. 2015. godine; Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo, str. 67.

¹⁴ Kaba, Zehra (prir.) 2018, *Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama*, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, str. 25.

Tabela 3: Ukupan broj doseljenih i odseljenih za period od 2014. do 2018. godine u BiH

Migracije (Migration)	2014.	2015.	2016.	2017.
Doseljeni (Immigrants)	22.501	20.371	19.652	19.098
Odseljeni (Emigrants)	26.165	23.045	23.107	22.159
Saldo migracije (Neto migrations)	-3.664	-2.674	-3.455	-3.061

Prema navedenim podacima u tabeli možemo vidjeti da se u 2014. godini iz Bosne i Hercegovine više iseljavalo nego što se useljavalo u nju, a razlika je u 3.664 osobe. U 2015. godini imamo nešto manji migracijski saldo koji je iznosio -2.678. Za 2016. godinu migracijski saldo je u porastu i iznosi -3.455, dok u 2017. godini saldo migracija iznosi -3.061 odseljena osoba iz Bosne i Hercegovine.

Možemo primijetiti da je koncem 2017. godine i tokom 2018. godine došlo do intenzivnijeg dolaska migranata u Bosnu i Hercegovinu. Prema dostupnim podacima¹⁵ skoro 20.000 migranata je registrirano do kraja oktobra 2018. godine. Zemlje iz kojih migranti najviše dolaze su: Sirija, Irak, Iran, Pakistan, Afganistan i Libija.

Migranti najviše dolaze preko Srbije (između Bijeljine i Zvornika). Krajnja destinacija im je Evropska unija pa im je glavni pravac kretanja jugoistok – sjeverozapad Bosne i Hercegovine. Najveći broj migranata registriranih u Bosni i Hercegovini je muškog spola, mali je broj osoba ženskog spola i 111 je maloljetnih osoba bez pratnje. Određen broj migranata (18.621) iskazao je namjeru da podnese zahtjev za azil za ostanak u Bosni i Hercegovini.

Tabela 4: Registrirani odlasci u inozemstvo iz FBiH po starosti i spolu 2017. godine¹⁶

STAROSNE GRUPE	UKUPNO		MUŠKI		ŽENSKI	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Ukupno FBiH	2.780	100	1.352	100	1.428	100
od 0 do 4	62	2,2	32	2,4	30	2,1

¹⁵ Izvor: Ažurirani međuagencijski operativni podaci. Bosna i Hercegovina / 1-31. oktobar 2018., UNDP [datum pristupa: 31. 10. 2018], https://www.undp.org/content/dam/unct/bih/PDFs/UNCTBiHSitReps/Inter-agency_Refugee_Migrant_SituationReport_Oct2018_BCS.pdf.

¹⁶ Izvor: Muhić, Senija i Velić, Jasmina 2018, *Migracije stanovništva 2017*, Statistički bilten 265, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, str. 70.

od 5 do 9	75	2,7	37	2,7	38	2,7
od 10 do 14	72	2,6	39	2,9	33	2,3
od 15 do 19	218	7,8	96	7,1	122	8,5
od 19 do 24	276	9,9	138	10,2	138	9,7
od 25 do 29	322	11,6	145	10,7	177	12,4
od 30 do 34	379	13,6	186	13,8	193	13,5
od 35 do 39	361	13	198	14,8	163	11,4
od 40 do 44	268	9,6	148	10,9	120	8,4
od 45 do 49	156	5,6	80	5,9	76	5,3
od 50 do 54	113	4,1	68	5	45	3,2
od 55 do 59	60	2,2	32	2,4	28	3,6
od 60 do 64	73	2,6	28	2,1	45	3,7
od 65 do 69	97	3,5	45	3,3	52	3,6
od 70 do 74	72	2,6	19	1,4	53	3,7
od 75 do 79	77	2,8	25	1,8	52	3,6
od 80 do 84	62	2,2	23	1,7	39	2,7
od 85 do 89	30	1,1	12	0,9	18	1,3
od 90 do 94	7	0,3	1	0,1	6	0,4
95+	0	0	0	0	0	0

U ovoj tabeli (tabela 4) imamo prikaz odlazaka iz FBiH u inozemstvo za 2017. godinu. Jasno se vidi da je broj odseljenih mlađih osoba (ispod 30 godina) u 2017. godini iznosio 1.025, od ukupnog broja od 2.780 emigriranih 2017. godine, ili u postotku 36,8% osoba, od čega 487 muškaraca (36%) i 538 žena (37,7%).

3.2. Migracijski informacijski centar

U nadležnosti Službe za poslove sa strancima u skladu sa *Zakonom o strancima* donesena je mjera, odnosno rješenje o stavljanju stranaca pod nadzor, a stranac se smješta u imigracioni centar. Imigracioni centar je specijalizirana ustanova za prihvata i smještaj stranaca kojima je po *Zakonu* donesena mjera stavljanja pod nadzor. Imigracioni centar je stavljen u funkciju 30. 6. 2008. godine¹⁷ s prvobitnim kapacitetom od 40 mjesta / kreveta. Nova zgrada

¹⁷ Izvor: Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo, str. 35.

imigracionog centra kapaciteta 80 mjesta / kreveta otvorena je 23. 11. 2009. godine, a nalazi se u Delijašima, općina Trnovo. S novim objektom, sve zajedno, imigracioni centar ima 120 mjesta / kreveta. Centar je izgrađen sredstvima Evropske unije i Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine. Imigracioni centar, pored pružanja informacija migrantima, ima za zadatak i davanje savjeta i dostupnih kontakata institucija nadležnih za izdavanje viza, radnih i boravišnih dozvola, rješavanje mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, slobodna radna mjesta itd. Najznačajniji zadatak Imigracionog centra jest sprečavanje ilegalnih migracija i trgovine ljudima kroz savjetovanje i pomaganje legalnim migracijama.

Tokom 2014. godine ukupno je 218¹⁸ stranaca stavljeno pod nadzor u Imigracioni centar. Najviše ilegalnih migranata bili su državljani Afganistana, Sirije, Turske, Kosova, Albanije, Nigerije, Irana, Sudana. Tokom 2015. godine ukupno su 193 stranca stavljena pod nadzor u Imigracioni centar. Vidno je smanjenje od 11,47% u odnosu na prethodnu godinu. Najviše ilegalnih migranata bili su državljani Srbije, Turske, Albanije, Kosova i Afganistana.

Tokom 2016. godine ukupno je 311 stranac stavljen pod nadzor Imigracionog centra, što predstavlja povećanje od 61,41% u odnosu na prethodnu godinu. Najviše ilegalnih migranata bili su državljani Turske, Srbije i Albanije.¹⁹

Od otvaranja ovog centra do polovine 2016. godine ukupno je bilo smješteno preko 2.000 migranata i preko 100 maloljetnih osoba. Od početka 2018. do jula 2018. godine bilo je više od 8.930 migranata koji su smješteni u imigracioni centar.

¹⁸ Izvor: Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo, str. 40.

¹⁹ Izvor: Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2017, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2016. godinu*, str. 42.

4. Nove migracije kroz Evropu 2017/2018. godine

Međunarodna organizacija za migracije početkom januara 2018. godine objavila je da se broj migranata za 2017. godinu prepolovio u poređenju s prethodnom godinom.²⁰ Ista ova organizacija 2017. godine poduzela je određene mjere kako bi se smanjio broj krijumčarenja ljudi. Godine 2016. imali smo gotovo milion ljudi koji su migrirali u Evropsku uniju, uglavnom bježeći od rata na Bliskom istoku i siromaštva u Africi. Tako da 2016. godine imamo 363.504 migranta koji su došli čamcem, dok 2017. godine taj broj iznosi 171.635 (podaci IOM) – upola manje. Godine 2016. došlo je do političke i humanitarne krize. Od tada je glavna istočnomediteranska ruta između Turske i Grčke zatvorena *Sporazumom između Evropske unije i Turske*, dok je dolazak migranata glavnom rutom preko centralnog Mediterana od sjeverne Afrike do Italije i dalje ostao u porastu. U toj ruti krajem 2017. godine broj ulazaka migranata počeo je opadati. Izjavom Evropske unije i Turske osigurao se nizak broj nezakonitih ulazaka u Grčku, a omogućeno je i preseljenje gotovo 10.000 Sirijaca u Evropsku uniju.

Službi za poslove sa strancima u periodu od 1. 1. 2018. godine do 3. 6. 2018. godine prijavljeno je 5.319 nezakonitih migranata, od kojih je 4.721 iskazao namjeru da zatraži azil, a 437 migranata je podnijelo zahtjev za azil.²¹ Ministarstvo sigurnosti je poslalo informaciju da je u Izbjegličkom centru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u Salakovcu do 3. juna 2018. godine bilo smješteno 188 stranaca koji su iskazali namjeru ili su tražitelji azila. Imamo informaciju od istog organa da do tada nije bio odobren niti jedan zahtjev za azil u Bosni i Hercegovini. U tom periodu na raspolaganje je stavljen i objekat bivše kasarne „Ušivak“ kod Hadžića da se koristi kao mješoviti centar, a njime će upravljati Služba za poslove sa strancima. Ugovor o grantu vrijedan milion eura namijenjen je za opremanje centra i potpisan je između Međunarodne organizacije za migracije (IOM) i Razvojne banke Vijeća Evrope (CEB). Ta sredstva su uložena u opremanje ovog centra kako bi bio spreman prihvatiti oko 400 migranata. U hotelu „Sedra“ kod Cazina boravi 213 osoba, uglavnom obitelji s djecom. Također, imamo podatke da je u novembru 2018. godine 6.000 migranata registrirano kao nezakoniti migranti u Bosni i Hercegovini. Njih 5.500 je iskazalo namjeru da podnese zahtjev za azil, a 450 ih je stvarno podnijelo zahtjev. Kod ostalih

²⁰ Izvor: „IOM: Broj migranata koji stižu u Evropu se prepolovio“, Aljazeera Balkans, 5. 1. 2018. [datum pristupa: 1. 12. 2018], <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/iom-broj-migranata-koji-stizu-u-evropu-se-prepolovio>.

²¹ Izvor: Anadolija 2018, „Do juna prijavljeno 5.319 nezakonitih migranata u BiH“, N1, 5. 6. 2018. [datum pristupa: 1. 12. 2018], <http://ba.n1info.com/Vijesti/a264799/Do-juna-prijavljeno-5.319-nezakonitih-migranata-u-BiH.html>.

migranata, kod većine, izražena je želja za daljim odlaskom u zapadnu Evropu, preko Hrvatske žele doći do Njemačke, Italije i Austrije, navodeći da u tim zemljama vide svoju budućnost.

4.1. Nove masovne migracije kao uzroci krize u Evropi

Dosad smo naveli da je migracija pojedinaca ili skupina ljudi stalan historijski proces i predstavlja stalnu ljudsku potrebu, ujedno predstavljajući kompleksan problem država, a naročito jak utjecaj imaju na globalno tržište rada i radne snage.²² Krajem 2015. i početkom 2016. godine Evropska unija, odnosno njezine članice, susreću se s krizom usljed migracija, koje su posljedica politike koju su vodile članice posljednjih 10 godina. Evropska unija sastavljena je od država koje imaju jasnu i određenu vlastitu politiku, ali nažalost nemaju ujedinjenu političku snagu koju bi s obzirom na svoje gospodarstvo trebale imati, a koju bi usmjerile ka rješavanju problema migracija. Države članice Evropskoj uniji dopuštaju postupan razvoj i vremenom usklađuju mnoge procese od nacionalne važnosti koje uz dogovor postupno žele prenijeti na nivo odlučivanja u okviru tijela Unije.²³ Svaka od država članica Unije na različite načine obilježila je ovu migracijsku krizu. Njemačka je na osnovu strategije „otvorenih vrata“ pozvala migrante da prihvate gostoprimstvo i zaštitu. Švedska je primila najviše migranata u odnosu na broj stanovnika u svojoj zemlji. Italija se posljednjih godina možemo reći sama nosi s velikim dnevnim prilivom migranata (samo 2016. godine 350.000 migranata je pristiglo u Italiju). Grčka je veoma malo učinila na kontroli migracijskog toka i sprečavanju ilegalnog prelaska preko njezine teritorije. Mađarska je zbog masovnih migracija postavila žicu prema južnim susjedima, ali tek nakon nekoliko mjeseci pokušaja da problem riješi na evropskoj razini.

Zemlje na Balkanskoj ruti (Turska, Grčka, Makedonija, Srbija, Hrvatska, Slovenija, Bosna i Hercegovina), bez obzira na to jesu li članice EU ili ne, imaju veliki problem u nedostatku smjernica i jasne politike na nivou EU, kako bi svaka od njih na svoj način pristupila rješavanju problema oko prolaska migranata prema zapadnoj Evropi. Među paradokse koji su nastali usljed masovnog priljeva migranata od 2015. do 2019. godine može se ubrojati činjenica da se preko noći između evropskih država postavlja bodljikava žica (Slovenija

²² Rischard, Jean-Francois 2005, *Točno u podne: 20 globalnih problema: 20 godina za rješavanje*, Golden Marketing / Tehnička knjiga, Zagreb, str. 166-171.

²³ Opširnije o ovlastima i načinu donošenja odluka unutar Evropske unije vidjeti u Lisabonskom ugovoru: „Pročišćene inačice Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, 2010/C 83/01“, Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova [datum pristupa: 12. 3. 2019], <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>.

prema Hrvatskoj, Mađarska prema Srbiji, Austrija prema Sloveniji), kao i činjenica da su te iste države same organizovale prijevoz preko svoje teritorije (npr. Hrvatska) ili su dozvolile nekontrolirani prijevoz migranata. Najveći paradoks predstavlja pozicija Makedonije, koja je ostavljena i prepuštena sama sebi u pokušaju da zaustavi masovne migracije. Procjenjuje se da je 2000. godine bilo oko 150 miliona migranata u svijetu, 2010. godine oko 214 miliona, a uz intenzitet rasta smatra se da će ih 2050. godine biti 405 miliona.²⁴

Današnje migracije su u stalnom porastu zbog kombinacije push i pull faktora. Izravni poticaji ili „događaji okidači“ trenutno nepovratno mijenjaju situaciju u pojedinim područjima i uzrokuju velike talase izbjeglica prema drugim zemljama. Imamo primjer *arapskog proljeća*²⁵ koji se dogodio u prvoj polovini 2011. godine s južne strane Mediterana, gdje su obespravljene mase ustale protiv autoritarnih režima. Tada se dogodila najveća politička kriza između Italije i Francuske, te ozbiljna prijetnja za ukidanje institucije Šengenskih granica. Francuska je prema Italiji uspostavila graničnu kontrolu, zatim je Danska uvela graničnu kontrolu prema Njemačkoj i Švedskoj, a kao razlog za to obje države navele su smanjenje stope kriminala, ali su zamalo izazvale ukidanje Šengenskih granica.²⁶ Zatim, najveći uzrok masovnih migracija prema Evropi bila su ratna dešavanja na području Sirije i Iraka, a ti migranti privremeni smještaj pronašli su u okolnim državama: Jordanu, Libanonu i Turskoj.

Posljednih godina njemačka kancelarka Angela Merkel propagirala je politiku otvorenih vrata, dok je njemački ministar unutrašnjih poslova Tomas de Maiziere poručivao tranzitnim državama da uspore propuštanje migranata prema Njemačkoj. Zbog neusaglašene retorike njemačkih predstavnika i nedostatka jedinstvene politike EU prema problemu masovnih migracija, zemlje na tranzitnom pravcu našle su se u sigurnosnoj dilemi, pri čemu su jačale zaustavljanje migranata u odnosu prema otvorenoj saradnji sa susjedima.

Države članice sukladno politici Evropske unije izvele su ključne odrednice migracijske politike i jedinstvenog evropskog azilnog sistema, trasirane u osnivačkim ugovorima koji su temelj primarnog zakonodavstva Evropske unije. Prvi osnivački ugovor je *Ugovor iz*

²⁴ IOM – International Organization for Migration 2010, Maksimiziranje uticaja finansijskih tokova i investicija povezanih sa migracionim kretanjima na razvoj Bosne i Hercegovine, Izvještaj sačinjen za Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, IOM Online Bookstore [datum pristupa: 18. 12. 2018], https://publications.iom.int/system/files/pdf/iasci_bih_bosnian_final.pdf.

²⁵ Tadić, Jure, Dragović, Filip i Tadić, Tonči 2016, „Migracijska i izbjeglička kriza – Sigurnosni rizici za EU“, *Policijska i sigurnost*, Vol. 25, No. 1, str. 14-41.

²⁶ Prema sporazumu potpisanom 2008. godine između Italije i Libije, Italija se tokom 20 godina obavezala da će Libiji isplatiti 5 milijardi dolara u zamjenu za zaustavljanje imigracije iz te zemlje u Italiji. Početkom „arapskog proljeća“ i rušenja režima u Libiji, broj migranata je porastao, pa je Italija izdavala dozvole za kretanje i velika većina ih je odlazila u Francusku.

Maastrichta (1993) koji je područje azila i migracija smjestio na treće mjesto kod pravosuđa i unutarnjih poslova.

Zatim je tu *Ugovor iz Amsterdama* (prihvaćen 1997, a stupio na snagu 1999. godine) koji je uveo: harmonizaciju evropskog viznog sistema, ujednačenu kontrolu vanjskih granica i ujednačenje politike azila, pri čemu su odredbe šengenskih sporazuma inkorporirane u pravni sistem Evropske unije. Izgradnja zajedničkog sistema azila Evropske unije ima za cilj uspostaviti jedinstvenu proceduru azila i jedinstven status koji vrijedi na području čitave Unije.

Imamo tri programa koji utječu na izgradnju sistema, a to su:

- *Tampere program*²⁷ (1999–2004) – Evropsko vijeće prepoznalo je četiri bitna područja na kojima je strukturnim promjenama potrebno unaprijediti postojeće stanje slobode, sigurnosti i pravde, a to su:
 1. Zajednička evropska politika na području azila i migracija,
 2. Evropski prostor pravde,
 3. Borba protiv organiziranog kriminala širom Unije i
 4. Snažnije vanjsko djelovanje.

Naglasak je na partnerstvu sa zemljama iz kojih dolaze migranti, na jačanju saradnje s tranzitnim zemljama na njihovim pristupima migraciji, s ciljem suzbijanja siromaštva. Zatim treba težiti osiguranju boljih uvjeta života i mogućnosti zapošljavanja, prevenciji konflikta i podržavanju država u postizanju demokratskih standarda koji se odnose na ljudska prava, posebno manjina, migranata, žena i djece.

- *Haški program* (2004–2009) predstavlja nadogradnju prethodnog programa.

Određeni su temeljni ciljevi djelovanja zemalja članica, a to su:

1. Daljne jačanje zajedničke sposobnosti Unije i njezinih država članica u pogledu poštivanja temeljnih ljudskih prava,
2. Zaštita izbjeglica,
3. Regulacija migracijskih tokova,
4. Kontrola vanjskih granica,
5. Suzbijanje prekograničnog kriminala,

²⁷ European Council 1999, „Tampere European Council 15 and 16 October 1999. Presidency Conclusions“ [datum pristupa: 12. 3. 2019], http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm?textMode=on.

6. Borba protiv terorizma i

7. Snažnije korištenje EUROPOL-a i EUROJUST-a

- Sljedećim ugovorom – *Stokholmskim programom*²⁸ – proširena su područja i vrijednosti koji se pokušavaju štititi, a konkretno donosi određenije preporuke za tijela Unije u pogledu ostvarenja zamišljenih ciljeva.

*Evropska sigurnosna strategija – Sigurna Europa u boljem svijetu*²⁹ (iz 2003. godine) uglavnom je usmjerena na vanjsko djelovanje. Strategija je kao ključne prijetnje navela razloge drugog, ne vojnog karaktera. Kao izazov je prepoznala povećano siromaštvo u svijetu (supsaharskoj Africi) te navodi vezu između ekonomske propasti, političkih problema i nasilnih konflikata.

Evropsko vijeće je na sastanku 25. i 26. marta 2010. godine odobrilo *Strategiju unutarnje sigurnosti Evropske unije*³⁰, u kojoj je koncept unutrašnje sigurnosti prihvaćen kao cjelokupan pristup koji ujedinjuje više sektora, radi rješavanja prijetnji koje izravno utječu na život, sigurnost i dobrobit građana.

Evropska unija je u aprilu 2015. godine usvojila *Evropski sigurnosni program*³¹ u kojem je utvrdila da mnogi sigurnosni izazovi dolaze iz susjedstva i mijenjaju formu radikalizacije, nasilja i terorizma, da su sve više prekogranični i pokrivaju više sektora. Program je odredio da sve aktivnosti moraju biti temeljene na pet principa:

1. Osiguranje usklađenosti s temeljnim pravima;
2. Jačanje povjerenja građana kroz osiguranje transparentnosti, odgovornosti i demokratske kontrole;
3. Osiguranje bolje primjene i implementacije postojećih pravnih instrumenata Evropske unije;
4. Snažnije međuagencijsko i međusektorsko djelovanje i

²⁸ Council of the European Union 2009b, „The Stockholm Programme – An open and secure Europe serving and protecting the citizens. Brussels, 2. December 2009“ [datum pristupa: 12. 3. 2019], https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf.

²⁹ Council of the European Union 2009a, „European Security Strategy – A secure Europe in a better world“ [datum pristupa: 17. 3. 2019], <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>.

³⁰ Council of the European Union 2010, „Internal security strategy for the European Union: Towards a European security model“, March 2010. [datum pristupa: 17. 3. 2019], <https://www.consilium.europa.eu/media/30753/qc3010313enc.pdf>.

³¹ European Commission 2015b, „European Agenda on Security. Strasbourg, 28. 4. 2015“ [datum pristupa: 18. 3. 2019], https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf.

5. Uključivanje unutarnjih i vanjskih dimenzija sigurnosti.

U maju 2015. godine usvojen je *Evropski migracijski program*³² koji navodi da je odgovor Evropske unije bio trenutna, ali ne i dovoljna. Program nam ukazuje na to da je cjelokupna evropska politika zakazala kada se radi o problemu migracija. Program donosi niz mjera koje se trebaju hitno poduzeti, i to: spašavanje života na moru, suzbijanje mreža krijumčara, prijem, selekcija i zajedničko premještanje raseljenih osoba kojim je potrebna zaštita i partnerska saradnja s trećim zemljama za rješavanje prevelikog dolaska migranata. Program je usmjeren na pronalazak rješenja koja će omogućiti napredak u kraćem razdoblju.

Dublinski postupak je dio jedinstvenog azilnog sistema i njime se utvrđuje koja je država članica odgovorna za razmatranje zahtjeva za azil (međunarodnu zaštitu) u konkretnom slučaju, s ciljem da, kada tražitelji azila kreću iz jedne države u drugu (sekundarna migracija), o zahtjevu jedne osobe ne odlučuje više država članica već jedna. Najnovija uredba *Dublinskog postupka* je *Dublin III Uredba*³³ koja je zamijenila prethodnu. Nakon masovnih migracija 2015. i 2016. godine kojim je bila izložena Evropska unija, došlo se do spoznaje da *Dublinski postupak* ipak nije adekvatan mehanizam za rješavanje problema masovnih migracija. *Dublin IV Uredba* pokušava prethodnu uredbu učiniti efikasnijom. Njen novi prijedlog je *korektivni mehanizam* koji bi se aktivirao kada se određena država članica nađe pod ogromnim pritiskom, tj. kada je u situaciji da broj tražitelja azila premaši 150% od utvrđenog broja ljudi koje bi ta članica trebala primiti, nakon čega se tražitelji azila dodjeljuju drugim državama članicama.

4.2. Novi prijedlozi za rješavanje problema migracija u budućnosti

Evropska unija trebala bi biti ozbiljnija u izboru modela prema kojem će djelovati kada se radi o prijemu migranata. FRONTEX³⁴ je migrante koji su ušli u Evropsku uniju tokom migrantske krize odredio kao nezakonite, iako nam dokumentacija govori suprotno, tj. da se radi o izbjegličkoj krizi. Ono što možemo ustanoviti jest da samo sveobuhvatni pristup svih razvijenih zemalja može dati održivo rješenje, iako je činjenica da bogate zemlje ne mogu

³² European Commission 2015a, „European Agenda on Migration. Brussels, 13. 5. 2015“ [datum pristupa: 18. 3. 2019], https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf.

³³ Uredba (EU) br. 603/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o osnivanju sustava „Eurodac“ za usporedbu otisaka prstiju za učinkovitu primjenu Uredbe (EU) br. 604/2013 o uvođenju kriterija i mehanizama za utvrđivanje države članice odgovorne za ispitivanje zahtjeva za međunarodnu zaštitu podnesenog u jednoj od država članica od strane državljanina treće zemlje ili osobe bez državljanstva i o zahtjevima tijela za provedbu zakona država članica i Europolu za usporedbu podataka s podacima u sustavu „Eurodac“ radi provedbe zakona, i o izmjenama Uredbe (EU) br. 1077/2011 o osnivanju Europske agencije za operativno upravljanje opsežnim informacijskim sustavima u području slobode, sigurnosti i pravde (preinačena) (primjenjivo od 20. srpnja 2015.).

³⁴ Evropska agencija za nadzor vanjskih granica.

zbrinuti sve izbjeglice iz siromašnih zemalja. Unija mora uložiti puno više napora da sa SAD i Rusijom dogovori politička rješenja za migracione krize od srednje i sjeverne Afrike do Bliskog Istoka. Unija generalno treba uložiti u sljedeće: mehanizme upravljanja u krizama, preventivne aktivnosti, sisteme ranog upozorenja, ubrzati procese donošenja odluka i imati veću spremnost za reakciju.

IOM (Internacional Organization for Migration) bi u budućnosti želio vidjeti globalni sporazum o migracijama koji se temelji na pravima, potrebama, kapacitetima i doprinosu migranata, sve s ciljem osiguravanja njihove sigurnosti, dostojanstva i ljudskih prava. Osnovu ove vizije predstavljaju sljedeći elementi: zaštita prava migranta, omogućavanje sigurnih, uređenih i regularnih migracija, smanjenje učestalosti utjecaja prisilnih i neregularnih migracija i rješavanje posljedica prirodnih katastrofa i katastrofa uzrokovanih ljudskim djelovanjem po mobilnost.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija 7. 4. 2019. godine usvojila je *Rezoluciju o modalitetima* gdje je tačno precizirala elemente i rokove u procesu migracija. *Globalni sporazum* se treba izraditi kroz otvoren, transparentan i uključujući proces konsultacija i pregovora, kao i djelotvorno učešće svih aktera, uključujući i civilno društvo, privatni sektor, akademske institucije, parlamente, dijasporu i organizacije migranata, kako u toku međuvladine konferencije tako i tokom pripremanja samog procesa. Prva faza pregovora *Konsultacije* odvijala se od aprila 2017. do novembra 2017. godine, zatim se odvijala druga faza tzv. *Sagledavanja stanja* od novembra 2017. do januara 2018. godine. Treća faza ili *Međunarodni pregovori* dešavali su se od februara 2018. do jula 2018. godine. Sve ove faze desile su se s jednim ciljem koji je još uvijek u fazi pregovora, a to je *globalni sporazum o migracijama*, koji sve članice međusobno trebaju dogovoriti, usvojiti i potpisati.

4.3. Mediji o migracijama

Pod ukucanim pojmom „migracije“ teško sam dolazila do relevantnih objava u regionalnim medijima. S portala Radio Slobodna Evropa³⁵ odabrala sam za analizu tri članka, od kojih se dva odnose na temu iseljavanja iz Bosne i Hercegovine, a treći na nedostatak diskusije o problemu migracija. Napisani su u drugoj polovini 2018. godine. U prvom članku se govori o iseljavanju radničke klase iz Bosne i Hercegovine u Njemačku. Zvanični podaci Statističkog zavoda Njemačke daju nam podatak da u toj zemlji živi oko 180.950 Bosanaca i Hercegovaca, što je u odnosu na prije sedam godina više ih za 28.506. Zbog kršenja radničkih

³⁵ Đugum, Aida 2018, „Radnička klasa odlazi u Njemačku“, Radio Slobodna Evropa, 17. 8. 2018. [datum pristupa: 12. 6. 2019], <https://www.slobodnaevropa.org/a/radnicka-klasa-njemacka/29439670.html>.

prava u Bosni i Hercegovini, ljudi sve više razmišljaju o odlasku. Najčešći problemi s kojima se radnici u Bosni i Hercegovini susreću su: prekovremeni neplaćeni rad, mobing, nemogućnost korištenja slobodnih dana, neisplaćivanje regresa itd. Problem postaje vidljiv tek kada čovjek napusti matičnu zemlju i ne planira svoj povratak nazad.

U drugom članku se govori o tome kako cijele porodice napuštaju Bosnu i Hercegovinu. Od početka 2018. do septembra 2018. godine iz Bosne i Hercegovine odselilo se 18.000 osoba. Odlaze cijele porodice, zbog cjelokupnog političkog i društvenog negativnog ambijenta u kojem ljudi ne vide perspektivu za svoju porodicu.³⁶ Iz nevladinih sektora upozoravaju da će nakon usvojenog zakona s olakšicama za dobijanje radne dozvole i boravišne vize u Njemačkoj broj odlazaka postati još veći. Na primjer, imamo mjesta u Bosni i Hercegovini (Husina kod Tuzle, naselja u Varešu, Fojnici, Trebinju itd.) koja su skoro pa pusta. U posljednje vrijeme najveći odlazak ljudi zabilježen je iz Hercegovine. U Njemačkom predstavništvu na Balkanu broj zahtjeva za radne vize do kraja 2018. godine iznosio je 52.000, što je dvostruko više za isti period od 2017. godine.

U trećem novinskom članku³⁷ došli smo do saznanja da je na Samitu EU – Zapadni Balkan u Sofiji 17. 5. 2018. godine Alida Vračić, izvršna direktorica organizacije (Think-Tank) Populari iz Sarajeva, predstavila analizu o odlascima iz Bosne i Hercegovine. Kao najveći problem predstavila je nedostatak diskusije o problemu odlaska ljudi s prostora Zapadnog Balkana. Problem odlazaka ljudi u političkim razgovorima nije zastupljen koliko zahtijeva trenutna situacija, taj problem je kao tabu tema, a nedostatak podataka stvara nemogućnost kreiranja politike i planova o sprečavanju odlaska ljudi. Npr. ako potražimo podatke o migracijama i odlascima ljudi u Bosni i Hercegovini, naići ćemo na par izvora s različitim brojkama i relevantnost tih podataka je upitna. U predloženoj analizi možemo naći više prijedloga, načina i mjera za donosioce odluka u zemljama Balkana, ali i Evropskoj uniji. Jedan od prijedloga u analizi nalaže najbolji iskoristivi način, tzv. *cirkularnu migraciju*, što znači da Evropska unija treba da iskoristi sve svoje platforme, da ljudima pruži mogućnost usavršavanja, da im se pruži mogućnost da odu, ali i da se vrate u matičnu zemlju.

4.4. Migracije i azil

³⁶ Sadiković, Mirna 2018, „Cijele porodice napuštaju BiH“, Radio Slobodna Evropa, 3. 9. 2018. [datum pristupa: 12. 6. 2019], <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-odlasci-njemacka/29466579.html>.

³⁷ Sandić-Hadžihasanović, Gordana 2018, „Vračić: Prekinuti šutnju vlasti o iseljavanju sa Zapadnog Balkana“, Radio Slobodna Evropa, 29. 5. 2018. .html. [datum pristupa: 12. 6. 2019], <https://www.slobodnaevropa.org/a/intervju-alida-vracic-migracije-zapadni-balkan/29256893.html>.

Kako bi zaštitili one koji u Evropi traže utočište od različitih opasnosti u njihovoj zemlji, Evropska unija je uspostavila *Zajednički evropski sistem azila*. Od useljavanja ljudi u Evropsku uniju nema korist samo migrant koji useli već i društvo koje ga prihvaća. Svaki čovjek koji se useli u određenu državu može popuniti prazninu na tržištu radne snage cijelim nizom zanimanja. Useljenici sa sobom unose nove ideje i metode, što može potaknuti kreativnost i inovacije. Kako bi imali korist od useljavanja, neophodno je da se useljenici integriraju u društvo koje ih prihvaća. U tom procesu useljenici moraju poštovati pravila i vrijednosti društva koje ih prihvaća, a društvo migrantima mora omogućiti da u njemu potpuno sudjeluju (učenje jezika, studiranje, posao itd.).

Useljavanje često bude neregularno, kad migranti stignu sa zakonitom vizom, a onda nakon isteka vize ostanu nedozvoljeno boraviti u zemlji. Pripadnici mreža trgovine ljudima i krijumčari lako mogu iskoristiti osobe bez odgovarajućih dozvola i isprava za boravak u Zemlji. Upravo radi zaštite migranata članice bi trebale raditi na određivanju pravila vezanih za politiku useljavanja u sve države, jer se samo tako može smanjiti broj neregularnih useljavanja. Također je od ključne važnosti saradnja između država članica Evropske unije. Evropska unija stvara pravni okvir kojim trebaju biti obuhvaćeni svi uvjeti ulaska i boravka svake kategorije migranta, odnosno useljenika.

Državljeni zemalja izvan Evropske unije koji zakonito borave u državi članici Evropske unije najmanje pet godina imaju pravo na dugotrajni boravak koji vrijedi u cijeloj Evropskoj uniji i na osnovu njega ostvaruju niz ekonomskih i socijalnih prava sličnih onima koje uživaju državljani Evropske unije.³⁸

Evropska unija je uskladila uvjete pristupa³⁹ za državljane zemalja izvan Evropske unije koji žele:

1. Studirati radi sticanja kvalifikacija u području visokog obrazovanja (studenti);
2. Pohađati priznate programe srednjoškolskog obrazovanja (učenici);
3. Stažirati bez naknade (stažisti) i
4. Sudjelovati u volonterskim programima Evropskih unija (volonteri).

³⁸ Evropska komisija 2014a, „Granice i sigurnost. Stvaramo otvorenu i sigurnu Europu“, Ured za publikacije Evropske unije, 13. 11. 2014. [datum pristupa: 5. 5. 2019], <https://publications.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/2784eee5-3f82-48f9-944a-7013948d9949/language-hr>.

³⁹ Evropska komisija 2014b, „Politike Evropske unije: Kako funkcionira Evropska unija“, EU Info centar [datum pristupa: 5. 5. 2019], <https://euinfo.ba/assets/pdf/publication/1526537697-kako-funkcionira-eu-vodic-kroz-institu-cije.pdf>.

Useljenici koji pripadaju jednoj od ovih grupa za ulazak u zemlju članicu EU moraju imati odgovarajuće putne isprave, zdravstveno osiguranje te dopuštenje roditelja ako je riječ o maloljetnicima, dok s druge strane zemlja članica EU tim useljenicima treba izdati boravišnu dozvolu i dodijeliti im niz prava, kao što je pravo studenta na rad kako bi pokrio troškove studiranja.

Jedna od važnih migracija u Evropskoj uniji je useljavanje radi radne snage u pokretanju gospodarskog razvoja. Ti migranti dobijaju posebnu boravišnu i radnu dozvolu na osnovu plave karte Evropske unije kojom im se olakšava pristup tržištu rada i priznaje cijeli niz socijalnih i ekonomskih prava, a posebno pravo na spajanje porodice, te kao krajnja povlastica pravo na slobodu kretanja unutar Evropske unije. Pravilima o sezonskim radnicima Evropske unije osigurava se da, ako nema na raspolaganju radnika iz Evropske unije, poslodavci mogu privremeno i na odgovoran način zaposliti strane radnike.

Najbitniji faktor kod migranata prilikom integracije u novo društvo koje ih prihvaća jest spajanje s porodicom, tj. očuvanje porodičnog života. U popis članova porodice koji ispunjavaju uvjete za spajanje porodice države članice Evropske unije mogu uključiti i nevjenčanog partnera, punoljetno uzdržavano dijete te starije uzdržavane članove obitelji.

Migranti svojim aktivnim sudjelovanjem u društvu koje ih prihvaća aktivno doprinose njegovom društvenom i kulturnom razvoju te tako stvaraju kulturne razlikosti u državama članicama Evropske unije. Loša strana migriranja su pokušaji ulaska ili useljavanja u Evropsku uniju, kopnenim, morskim ili zračnim putem, upotrebom lažnih dokumenata ili trgovinom ljudi povezanih raznim krijumčarskim mrežama. Evropska unija smatra kaznenim djelom krijumčarenje useljenika, tj. namjerno pomaganje pri neovlaštenom ulasku, tranzitu ili boravku u državi članici Evropske unije te u određenoj mjeri usklađuje sankcije za to kazneno djelo. Povratak neregularnih useljenika u njihove matične zemlje također je bitan element održive i vjerodostojne politike useljavanja.

Globalni pristup migracijama Evropske unije (GAMM) sveobuhvatni je okvir za vanjsku migracijsku politiku i politiku azila. GAMM sadrži jasnu perspektivu migranata gdje se stalna pažnja treba posvetiti ljudskim pravima migranata, posebno ranjivim skupinama. GAMM-om⁴⁰ se pruža uravnotežen i sveobuhvatan sistem mjera za saradnju radi ostvarenja četiri jako važna cilja, i to:

1. Bolje organizacije zakonite migracije i poticanja dobro organizovane mobilnosti;

⁴⁰ Ured za publikacije Evropske unije 2014, *Politike Europske unije: migracije i azil*, Luxembourg, str. 7.

2. Sprečavanja i suzbijanja neregularnog useljavanja te iskorjenjivanja trgovine ljudima;
3. Maksimalnog povećanja učinka migracija i mobilnosti na razvoj i
4. Promicanja međunarodne zaštite i jačanja vanjske dimenzije azila.

Ova četiri cilja provode se pomoću:

- Nekoliko političkih instrumenata (regionalni i bilateralni politički dijalozi i akcijski planovi);
- Nekoliko pravnih instrumenata (lakše izdavanje viza i sporazumi o ponovnom prihvatu) i
- Operativne potpore te izgradnje kapaciteta (uključujući agencije EU, poput FRONTEX-a i EASO-a).

Zahvaljujući političkim dijalozima, Evropska unija dobila je mogućnost razmjenjivati iskustva i najbolje prakse s partnerskim zemljama te prepoznavati konkretne mogućnosti saradnje. Glavni okviri bilateralne suradnje su *partnerstva za mobilnosti* i *zajednički programi za migracije i mobilnost*.

U cilju podrške naporima država članica Evropske unije u jačem upravljanju pravilima migracija, EU useljavanjem pruža mogućnost finansiranja područja integracije državljana zemalja izvan Evropske unije i povratka neregularnih migranata.

U okviru *Fonda za azil, migraciju i integraciju (AMIF)* Evropska unija će u razdoblju od 2014. do 2020. godine osigurati sredstva u iznosu od 3.137 milijardi eura namijenjenih za inicijative država članica kojima se promiče učinkovito upravljanje migracijskim tokovima te provedba, jačanje i razvoj zajedničkog pristupa Unije useljavanju. Ovim sredstvima podupiru se inicijative na nacionalnoj i razini EU.

Fondom se posebno nastoji pridonijeti sljedećim ciljevima:

1. Podupiranju zakonitog useljavanja u države članice EU u skladu s potrebama tržišta rada i promicanju učinkovite integracije državljana zemalja izvan EU;
2. Jačanju pravednih i učinkovitih strategija povratka kojima se pridonosi suzbijanju neregularnog useljavanja,
3. Osiguranju da države članice EU koje su najviše pogođene migracijskim tokovima azila mogu računati na solidarnost ostalih država članica i

4. Jačanju i razvoju *Zajedničkog evropskog sistema azila*, osiguravajući da zakonodavstvo EU u tom području bude učinkovito i da se primjenjuje na jedinstven način.

Također je u okviru *Evropskog fonda za povratak* osigurano je 676 miliona eura za svaku aktivnost država članica EU u svrhu dobrovoljnog i prisilnog povratka, uključujući i njihove zajedničke operacije povratka.

Azil je oblik međunarodne zaštite koju dobijaju ljudi koji bježe iz svojih matičnih zemalja zbog utemeljenog straha od progona. Činjenica da neke države članice EU primaju više zahtjeva za azil od drugih objašnjava se njihovim položajem, bogatstvom, sistemom naknada ili stepenom do kojeg su u toj zemlji politike azila liberalne.

5. Manjine

5.1. Pojam i vrste manjina

Manjine predstavljaju globalni fenomen; nemoguće je pronaći zemlju na svijetu koja je potpuno etički homogena i u kojoj stanovništvo koristi samo jedan jezik i pripada jednoj te istoj religiji. Od nastanka pojma manjina pokušavala se naći odgovarajuća definicija za njih. Problemi manjina su problemi cijelog svijeta, ali u Evropi se oni najsnažnije ogledaju kao političko i zakonodavno pitanje. Međutim, prema postojećoj literaturi iz ove problematike ne postoji ni jedna općeprihvaćena definicija manjine, a neke od njih koje se najviše uvažavaju samo su operativne, izrađene da bi se koristile samo u jednom posebnom kontekstu ili studiji. Općenito bi se moglo reći da je manjina *skupina ljudi koji se, zbog njihovih fizičkih ili kulturnih karakteristika, izdvaja od drugih sa ciljem određenog i drugačijeg tretmana*. Pojam manjine u širem smislu riječi označava *subordiniranu ili marginalnu skupinu* koja se može definirati etničkim, rasnim ili nekim drugim posebnim obilježjem.⁴¹

Manjinske skupine nisu uvijek manjinske u brojčanom smislu. Pripadnici nacionalnih manjina su narodi koji su većinski dio naroda u drugoj državi ili državama te imaju svoju matičnu zemlju, dok su pripadnici etničkih manjina oni narodi koji nemaju svoju matičnu državu niti u bilo kojoj državi čine većinski dio naroda,⁴² kao što na primjer u evropskim državama imamo Rome, u istočnoj Slavoniji i Vojvodini Rusine. Ostali pripadnici etničkih manjina (Srbi, Hrvati, Albanci, Talijani, Mađari, Nijemci itd.) imaju svoju matičnu državu.

„Sa sociološke tačke gledišta, dakle, manjinsku skupinu određuje osjećaj prikraćenosti⁴³ njezinih članova, a mogućnost stvaranja tog osjećaja potječe iz dviju dimenzija skupina: veličine i moći. Prikraćenost u makar jednoj od tih dviju dimenzija stvara uvjete zbog kojih se pripadnici pojedine skupine unekoliko mogu smatrati ugroženim. No, na vagi između brojnosti i moći, taj koji preteže u stvaranju osjećaja prikraćenosti i manjinskog statusa u sociološkom smislu riječi.“⁴⁴ Prema tome *manjinska skupina* u punom smislu riječi jest ona skupina koja je prikraćena u obje dimenzije. Manja i sveobuhvatnija definicija i diferencijacija etničkih manjina oslanja se na teorijske radove Willa Kymlicke koji je

⁴¹ Tatalović, Siniša 1997, *Manjinski narodi i manjine*, IP „Prosvjeta“, Zagreb, str. 17.

⁴² Tomić, Mia 2017, *Etička pitanja u izvještavanju o nacionalnim manjinama*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Odsjek za komunikologiju, Zagreb, str. 4.

⁴³ Prema Henriju Tajfelu, svijest o manjinskoj pripadnosti može se razviti tek onda kada prepisivanje pripadanja nekom društvenom entitetu uključuje diskriminacijsko ponašanje prema njegovim članovima i negativne stavove prema njima (Hutnik, 1991).

⁴⁴ Čačić-Kumpes, Jadranka i Kumpes, Josip 2005, „Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku“, *Migracijske i etničke teme*, Vol. 21, No. 3, str. 175.

također sudjelovao u radu ekspertne skupine koja je predložila definicije etničkih manjina i njihova prava.⁴⁵

Ovi autori govore o tri vrste manjinskih skupina: *nacionalnim, etnokulturnim manjinama i starosjediocima* (Kymlick, 1997). Nacionalne manjine određuju kao *povijesno naseljene zajednice koje imaju svoj poseban jezik i vlastitu kulturu*. One su često postajale manjinom usljed prekrajanja međunarodnih granica, ili se radi o etničkim skupinama koje iz različitih razloga nisu osnovale vlastitu državu i stoga se nalaze unutar veće države, odnosno nekoliko država.⁴⁶ Etnokulturalne manjine, smatraju, čine *imigranti, izbjeglice i njihovi potomci, koji uglavnom stalno žive u zemljama različitim od onih iz kojih su potekli*. Starosjedioci, prema autorima, imaju *sva obilježja nacionalnih manjina, a dodatno se razlikuju po tome što je starosjedilačko stanovništvo naselilo određeno područje prije većinskog stanovništva, a postalo je manjinom nakon osvajanja ili kolonizacije*. Oni se smatraju *prvim narodom svoje zemlje i imaju daleko starija prava na teritorij*. Oni zaslužuju, smatraju autori, i posebna prava, koja uključuju i prava na potpunu samoupravu.⁴⁷ Nacionalne manjine teže ravnopravnosti i prihvaćenosti u današnjem društvu. Svaki pripadnik bilo koje nacionalne manjine želi da sačuva svoj nacionalni, vjerski, kulturni i jezički identitet, uz svakodnevne probleme koje rješava dok se integrira u društvo.

O nastanku manjina možemo govoriti i sa stajališta volje „neke su grupe postale manjinama dobrovoljno (samoopredjeljenje, pravo opcije), dok kod drugih taj čin volje nije prisutan (nasilno preseljenje stanovništva, razmjena stanovništva, razgraničenje i dr.) ili čin volje nije izražen (agrarna kolonizacija, bijeg pred pustošenjima i slično).“⁴⁸ U međunarodnim ugovorima spominje se nekoliko vrsta nedovoljno definiranih vrsta manjina, a to su: *rasne, nacionalne, etničke, jezičke i vjerske manjine*. Termin *rasne manjine* po prvi put se spominje u sistemu zaštite manjina koju je stvorila Liga naroda. Polovicom XX stoljeća promijenio se stav da se tzv. „rasna grupiranja ne zasnivaju na znanstvenim činjenicama, te pokazuju

⁴⁵ Devetočlanu ekspertnu skupinu angažirala je Friedrich Naumann sa zadatkom da izradi nacrt „Deklaracije o pravima manjina“. Godine 2000. u Berlinu Deklaracija je i službeno usvojena.

⁴⁶ Manjine koje su to postale prekrajanjem međunarodnih granica, često nakon ratova, Rogers Brubaker (2000) naziva slučajnim dijasporama.

⁴⁷ Fleck, Hans-Georg 2001, Prava manjina: deklaracija liberalnih demokratskih načela o etnokulturnim i nacionalnim manjinama i starosjediocima, Zaklada Friedrich Naumann, Zagreb, str. 12-13.

⁴⁸ Domini, Mirjana 1984, *Manjinsko pitanje i međunarodni odnosi*, magistarski rad, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, str. 10-11.

tendenciju da postanu nejasna, što je rezultat evolucijskih procesa, mješovitih brakova i promjena u idejama i shvaćanjima o rasama.“⁴⁹

Godine 1950. na trećem zasjedanju Potkomisije, umjesto termina „rasne“ ili „nacionalne“, usvojio se termin „etničke“ manjine. U savremenom konceptu zaštite manjina termin „rasna manjina“ se, osim rijetkih primjera,⁵⁰ gotovo više i ne spominje. Termin *vjerske manjine* po prvi put se spominje u odredbama Westfalskog mira⁵¹ (1648), i to kao zaštita vjerskih manjina. Vjerska manjina kao kategorija manjine u klasičnom smislu se javlja u državama u kojima postoji državna religija⁵² ili gdje pojedina vjerska zajednica u životnoj realnosti ima favoriziranu društvenu poziciju. O vjerskoj manjini ne može se govoriti u državama gdje postoji formalno-pravno ravnopravan tretman svih vjeroispovijesti i kod kojih je kroz prakticiranje vjere moguće realizirati druge manjinske sadržaje kao što su: jezik, kultura, tradicija i slično. Termin *jezične manjine* opravdano se nalazi u većini međunarodnih instrumenata o zaštiti manjina, jer je jezik osnovni indikator kolektivne identifikacije. Tako Ugovori iz vremena Lige naroda sadrže konkretne obaveze država⁵³ u pogledu upotrebe manjinskih jezika, također u Povelji UN se u okviru opće norme o nediskriminaciji izrijekom, skupa s „rasom, spolom i vjerom“, navodi „jezik“ kao nedozvoljena mjera za diferencijaciju.⁵⁴ Također, u oba Pakta o ljudskim pravima iz 1966. godine „jezik“ je posebno istaknut kao nedopuštena osnova za diferencijaciju, a tako je istaknuto i u svim odredbama o jednakoj zaštiti.

Termin *nacionalne manjine* predstavlja sociološku i historijsku kategoriju koja označava društvenu zajednicu modernog doba. Nacija⁵⁵ (od lat. *nation* – pleme, narod) je tip etnosa, historijski nastala socijalno-gospodarska i duhovna zajednica ljudi s određenom samosviješću, demagogijom i psihologijom. Možemo reći da je nacija složenog sadržaja i jako raznolika za realizaciju, pa je nije moguće obuhvatiti jednom općenitom definicijom, a da joj se ne promijeni značenje. Za određenje nacionalne manjine posebno je značajna svijest o

⁴⁹ Izvješće Potkomisije za zaštitu manjina, E/CN. 4/385, str. 31.

⁵⁰ Konvencija o sprečavanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. godine (146 ratifikacija), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1951. godine. Unutrašnje zakonodavstvo u Velikoj Britaniji koristi termin „rasna manjina“.

⁵¹ Promovirano je pravilo *cuius regio, eius religio*, što u prevodu znači da se vjerska pripadnost podanika ili sljedbenika ravna prema vjeri vladara.

⁵² Postoji još oko 30-ak država koje imaju „svoju društvenu religiju“, npr.: Iran, Irska, neka područja Indije itd.

⁵³ Poljska, Čehoslovačka, SHS (Jugoslavija), Rumunija, Grčka, Austrija, Bugarska, Mađarska, Turska, Albanija, Estonija, Latvija, Litvanija i Irak.

⁵⁴ Povelja Ujedinjenih nacija, Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova [datum pristupa: 3. 1. 2019] http://www.mvep.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/ugovori/povelja_un_hr.pdf, stav 3., čl. 1., stav 1 (b), čl. 13., čl. 55(c), čl. 76(c).

⁵⁵ Aver'janov I. Ju. 1993, *Politologija: Enciklopedičeskij slovar*, Moskovskij kommerčeskij univerzitet, Informacionno-analitičeskij i delovoj centr BIG-N, Moskva, str. 212.

pripadnosti određenoj naciji kao posebnom kolektivitetu i čvrsta veza s nacionalnom kulturom koja stvara osjećaj etničke pripadnosti.

Termin *etničke manjine* u upotrebi je opravdan samo u slučajevima u kojima termin treba pokriti manjinske skupine prepoznatljive po etničkim karakteristikama svojih pripadnika, uz činjenicu da istovremeno ne postoji nacionalna država istih etničkih pripadnika.

5.2. Prava i slobode manjina

Posvuda u Evropi žive manjine. Postoji negdje oko 300 etničkih skupina. Manjine se u razgraničenju od vladajuće većine moraju zaštititi i međusobno podupirati. Prvi relevantni dokument o zaštiti manjina potiče iz 16. st. (1555), kada je Augsburški vjerski mir priznao novi dogovor i postavio pravilo: *Cuius regio, eius religio*, što u prevodu znači: *Čija je zemlja, onoga je i vjera*.⁵⁶ Ovaj dogovor među knezovima omogućio je ljudima druge vjere pravo na slobodu i neometano iseljenje iz vjerskih razloga. Zaštita nacionalnih manjina došla je do izražaja tek u 19. st. kada se nacionalno pitanje pretvorilo u politički instrument. Na Bečkom kongresu 1815. godine, Rusija, Austrija i Pruska su se obavezale da će priznati Poljake koji žive unutar njihove granice kao nacionalne manjine.⁵⁷ U Lausanni se 1921. godine oformila Unija narodnosti koja je donijela Deklaraciju o pravima evropskih narodnosti te zahtijevala njihovo samoodređenje i autonomiju.

Poslije Prvog svjetskog rata na teritoriji istočne Evrope od triju mnogonacionalnih država Rusije, Austro-Ugarske i Turske nastalo je 15 nacionalnih država. Tada je etničkim manjinama jedina mogućnost bila da se organizuju same i zauzmu se za svoja prava. Stoga su 1925. godine u Ženevi pri sjedištu Lige naroda osnovale Kongres narodnosti koji se sastajao jednom godišnje, kako bi rješavali svoje aktuelne probleme. Drugi svjetski rat ukazao je na potrebu iznalaženja načina da se zaštite etničke i vjerske manjine. Tek se opća skupština Ujedinjenih naroda 1948. godine izjasnila za zaštitu manjina donošenjem Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, gdje se u članu 17. tog sporazuma zahtijeva: *U državama sa etničkim, vjerskim ili jezičnim manjinama, ne smije se pripadniku takvih manjina uskratiti pravo da zajedno sa drugim pripadnicima svoje skupine njeguje vlastiti kulturni život, isповijeda i prakticira svoju vjeru i služi se vlastitim jezikom*.⁵⁸

⁵⁶ Ludwig, Klemens 2001, *Leksikon etničkih manjina u Evropi*, Politološki rječnici & leksikoni, knj. 3, Pan liber, Osijek / Zagreb / Split, str. 8.

⁵⁷ Isto, str. 9.

⁵⁸ Isto, str. 11.

UN-ova Komisija za ljudska prava 1992. godine prihvatila je *Deklaraciju o „pravima pripadnika nacionalnih, etničkih, vjerskih i jezičnih manjina“*, gdje su manjinska prava oblikovana kao individualna prava. U Versaillesu 1995. godine manjinski su narodi osnovali *Federalističku uniju evropskih skupina naroda (FUEV)*, a njezina inicijativa bila je konvencija o pravima narodnosnih skupina, donesena na godišnjem kongresu u Cottbusu 1992. godine. Početkom 1995. godine u FUEV je bilo učlanjeno 65 organizacija iz 24 države. Manjinama i narodima bez država pripada sveukupno približno 100 miliona Evropljana u 45 zemalja, a podaci o broju manjinskih naroda kreću se između 130 i 200.

Prava nacionalnih manjina iskazana su u Zakonu o pravima nacionalnih manjina, u članu 27 PGP: „U državama gdje postoje etničke, vjerske ili jezičke manjine, lica koja pripadaju tim manjinama ne mogu biti lišena prava da imaju, zajedno sa drugim članovima, svoje grupe, svoj posebni kulturni život, da ispoljavaju i upražnjavaju svoju sopstvenu vjeru ili da se služe svojim jezikom“.⁵⁹ Nacionalnim manjinama, u skladu sa *Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina*, pripada dio stanovništva – državljana Bosne i Hercegovine koji ne pripadaju nijednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju ih ljudi istog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti, srodne povijesti i slično.⁶⁰

Ovim zakonom sva prava i slobode nacionalnih manjina prelaze u dio međunarodne zaštite ljudskih prava i sloboda. Zakon je usvojen 1. aprila 2003. godine i time se Bosna i Hercegovina obavezala da će štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina: Albanaca, Crnogoraca, Čeha, Italijana, Jevreja, Mađara, Makedonaca, Nijemaca, Poljaka, Roma, Rumuna, Rusa, Rusina, Slovaka, Slovenaca, Turaka, Ukrajinaca i drugih.

Prema članu 5.⁶¹ pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na slobodu organiziranja i okupljanja radi izražavanja i zaštite svojih kulturnih, vjerskih, obrazovnih, socijalnih, ekonomskih i političkih sloboda, prava, interesa, potreba i identiteta. Također, pripadnici nacionalnih manjina mogu slobodno isticati i nositi znakove i simbole nacionalne manjine kojoj pripadaju, kao i njihovih organizacija, udruženja i institucija.⁶² Jedno od prava svake nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini jest da upotrebljava svoj jezik u komunikaciji i u bilo kojoj formi. Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini imaju pravo na obrazovanje,

⁵⁹ Zakon o ratifikaciji međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, „Službeni list SFRJ“, br. 7/71.

⁶⁰ Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, „Službeni glasnik BiH“, br. 12 od 6. maja 2003, 76/05, 93/08, Član 3.

⁶¹ Isto, Član 5.

⁶² Isto, Član 10.

osnivanje radio i televizijskih stanica, biblioteka, videoteka, kulturnih centara, muzeja, umjetničkih i kulturnih društava. Imaju pravo da budu zastupljeni u organima vlasti, javnim službama.⁶³

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, koji je usvojen 2003. godine, predstavlja ključni dokument za bosanskohercegovačke nacionalne manjine i daje im pravo na zaštitu njihovih kulturnih, religijskih, obrazovnih, društvenih, ekonomskih i političkih sloboda, potreba i identiteta.

5.3. Razumijevanje manjina u Evropi

Nacionalne ili etničke manjine, za razliku od naroda bez države, često imaju lobije u svojoj matičnoj zemlji. Tako diskriminacija etničkih manjina vrlo lako može dovesti do međunarodnih sukoba, a također se etničke manjine mogu instrumentalizirati za provođenje velikopolitičkih ciljeva. S obzirom na to da u Evropi ima jako puno nacionalnih manjina, nije moguće sve i jednu opisati u ovom radu, pa ću shodno tome pisati samo o zemljama koje su puno radile na rješavanju pitanja nacionalnih manjina. U razvijenim zemljama postoje različiti specifični modeli po kojima se rješavaju problemi prava nacionalnih manjina. Osnovne faktore stabilnosti neke države, njezine demokratije i socio-ekonomskog razvoja, predstavlja njezin odnos i poštivanje osnovnih ljudskih prava, u koja spada i zaštita nacionalnih manjina. Demokratija i zaštita ljudskih prava predstavljaju pretpostavku za eliminaciju ili ublažavanje etničkih sukoba. Većina država pokušava da riješi probleme manjina, ali na način i u skladu sa sopstvenim interesima, tj. pod pretpostavkom da to ne ugrožava njihov teritorijalni integritet ili neku drugu državnu vrijednost.

Imamo države koje zastupaju princip jedinstvene nacije i ne priznaju nikakvo drugo etničko porijeklo osim pripadanja sopstvenoj naciji. Takva je Francuska, gdje se polazi od toga da nema specifičnih prava za grupe, jer je poštivanje univerzalnih ljudskih prava i sloboda dovoljna garancija za svaku posebnost. To znači da svaki pripadnik manjine, pored poštivanja osnovnih prava koja određuje država, ima slobodu izražavanja pripadnosti vlastitom identitetu (sloboda ispovijedanja vjere, korištenje jezika itd.), ali u sferi svog privatnog života. Jedina pravna mogućnost da pripadnici manjine izraze svoje osobenosti (kulturne, religijske, jezičke itd.) jeste njihovo udruživanje (političke organizacije), koje ipak mogu biti ukinute ako narušavaju integritet zemlje.

⁶³ Isto, Član 11.

Španija predstavlja karakterističan primjer za međuentitetske odnose „u kojima se narodi koji nemaju svoje nacionalne države sukobljavaju sa većinskim narodom koji je stvorio svoju nacionalnu državu i na tradicionalno njihovom etničkom prostoru“.⁶⁴ U njezinom Ustavu (1978) osnovan je zakonski okvir za koegzistenciju različitih etničkih, jezičkih i kulturnih entiteta. Regionalizacija, kao model rješavanja etničkih problema, donijela je autonomiju trima glavnim pokrajinama (Katalonija, Baskija i Galicija) u kojima su status zvaničnog jezika, pored španskog, dobili katalonski, baskijski i galijski.

Švajcarska nam predstavlja poučan primjer za način rješavanja manjinskog pitanja. Ona je formalno konfederacija, ali se vremenom transformisala u federaciju koju čini 26 federalnih jedinica (kantona). Osnovni princip vođenja politike države je građanin, a ne njegovo etničko i vjersko porijeklo, dok je suštinsko opredjeljenje svih građana ekonomsko blagostanje, politički i demokratski prosperitet države, što isključuje nacionalnu i vjersku netrpeljivost.

Mađarska predstavlja najbolji primjer pozitivnog djelovanja kada su u pitanju manjine. Uvela je instituciju pravobranitelja za nacionalne manjine, koja doprinosi poboljšanju položaja manjina i promicanju njihovih prava.⁶⁵

Hrvatska je 1992. godine u Hrvatskom saboru usvojila Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama te pravima nacionalnih i etničkih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj.⁶⁶ Ustav određuje Hrvatsku kao državu koja se „ustanovljuje kao nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika autohtonih nacionalnih manjina koji su njezini državljani ... kojima se jamči ravnopravnost građanima hrvatske narodnosti i ostvarivanje nacionalnih prava u skladu s demokratskim normama UN i zemalja slobodnog svijeta“.⁶⁷

5.4. Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina, pored pripadnika tri konstitutivna naroda: Bošnjaka, Srba i Hrvata, ima i nacionalne manjine. Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini su: Albanci, Crnogorci, Česi, Italijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci i Ukrajinci.

Izveštaj Vijeća nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine o položaju nacionalnih manjina

⁶⁴ Tatalović, Siniša 2001, *Manjinski narodi i demokracija*, US „Centar za toleranciju i dijalog“, Podgorica.

⁶⁵ Jedan od najvažnijih ciljeva pravobranitelja je jačanje povjerenja građana u državne institucije. Svako se može obratiti parlamentarnom povjereniku ako je došlo do povrede njegovih prava, kao pripadnika nacionalne manjine, djelovanjem neke od ustanova ili je rezultat odluke ustanove, postupka, nepažnje ili ako mu prijete neka opasnost. (Vasiljević, 2005:106)

⁶⁶ Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, „Narodne novine“, broj 34/92.

⁶⁷ Ustav Republike Hrvatske, „Narodne novine“, broj 41/01.

od 2010. do 2015. godine je dokument u kojem se objedinilo stanje 17 nacionalnih manjina u datom periodu. Izvještaj ima namjenu da promijeni položaj pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, tako da sve institucije koje su nadležne za njih, a da su na nivou vlasti Bosne i Hercegovine, prepoznaju i odgovore na potrebe nacionalnih manjina.⁶⁸

5.4.1. Albanci

U Bosnu i Hercegovinu dolaze prvi put za vrijeme osmanske vladavine poslije Bečkog rata (1683–1699). Razlozi njihove migracije su teške ekonomske, političke i društvene okolnosti. Albansku nacionalnu manjinu u Bosni i Hercegovini čine Albanci iz Makedonije, Srbije, Kosova i Crne Gore, koji imaju bosanskohercegovačko državljanstvo i žive na teritoriji Bosne i Hercegovine. U Bosni i Hercegovini ima naselja čija su imena albanskog porijekla: Arnauti kod Zenice, Arnautovići kod Visokog, Šiptar u Hercegovini, Breška ispod Majevice, Korča i Arbanasi kod općine Rudo, Arbanaška u općini Trebinje itd. Prema podacima udruženja Albanaca na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine u 2015. godini živi između 7.000 i 10.000 pripadnika ove nacionalne manjine. Najveći broj ih živi u Sarajevu, Tuzli, zatim Zenici, Mostaru, Bihaću, Visokom i ostalim gradovima. Albanci u Bosni i Hercegovini su islamske i katoličke vjeroispovijesti. „Udruženje građana zajednica Albanaca u BiH Sarajevo“ predstavlja zajedničku organizaciju svih albanskih zajednica u Bosni i Hercegovini i imaju svoj prostor za rad. Albanci u Bosni i Hercegovini ostvaruju svoja prava, čuvaju svoj nacionalni integritet, tradiciju, jezik, ali ne mogu da ostvare jedno od osnovnih ljudskih prava u pogledu političkog angažmana za visoke pozicije. Obično imaju dvojna državljanstva, tj. Bosne i Hercegovine i državljanstvo država iz kojih vode porijeklo, a to su: Makedonija, Kosovo, Srbija i Crna Gora.⁶⁹

5.4.2. Crnogorci

Crnogorci su u Bosni i Hercegovini postali nacionalna manjina nakon raspada bivše Jugoslavije i nastanka novih država na prostoru Balkana. Crna Gora, kao bivša republika Jugoslavije, postala je samostalna država. Nakon samostalnosti i nezavisnosti, veliki broj njenih građana ostao je da živi u Bosni i Hercegovini. Smatra se da u Bosni i Hercegovini živi oko 7.150 pripadnika crnogorske nacionalne manjine. Crnogorska nacionalna manjina u Bosni i Hercegovini ima dobar položaj i svoje aktivnosti je usmjerila na održavanje tradicije,

⁶⁸ Knežiček, Tihomir (ur.) 2015, *Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini. Izvještaj Vijeća nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine o položaju nacionalnih manjina 2010.–2015.*, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Vijeće nacionalnih manjina BiH, Sarajevo, str. 2.

⁶⁹ Isto, str. 5.

kulture i jezika. Crnogorci se u Federaciji, Republici Srpskoj i Distriktu Brčko okupljaju u osam udruženja; prostorije za udruženja dobili su od lokalnih zajednica ili su ih uzeli pod zakup. Svoje aktivnosti u udruženju ostvaruju u okviru projekata za koje podnose aplikacije na lokalnom, republičkom i federalnom nivou. Crnogorska nacionalna manjina u Bosni i Hercegovini predlaže načine unapređenja položaja nacionalne manjine tako što će se:

- Povećati sredstva u budžetima od lokalnog do državnog nivoa za održavanje i njegovanje njihove kulture, običaja, religije i jezika i veće učešće u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti na svim nivoima Bosne i Hercegovine,
- Izmijeniti i dopuniti Izborni zakon Bosne i Hercegovine, kao izvršenje presude u predmetu Sejdić i Finci.⁷⁰

5.4.3. Česi

Dolaskom u Bosnu i Hercegovinu, češki doseljenici osnivali su svoje kolonije, koje su bile organizovane prema vrsti posla kojim su se bavili ti doseljenici, tako da su postojale gradske administrativno-industrijske kolonije, zemljoradničke kolonije i zemljoradničko-rudarsko-administrativne kolonije u Banja Luci, Sarajevu, Derventi, Mostaru, Usori, Tuzli i Zenici. Prema podacima iz 2014. godine u Bosni i Hercegovini postoje samo dva mjesta u kojima Česi čine dominantnu zajednicu: selo Mačino Brdo kod Prnjavora i Nova Ves kod Srpa. Imaju svoje prostorije u Domu kulture općine Prnjavor, kao i svoju biblioteku i plesnu skupinu. „Češka beseda“ Sarajevo ponovo je uspostavila svoj rad 1996. godine i broji oko 100 članova, ali nema prostorije za rad. Češka nacionalna manjina ima svog predstavnika u svim savjetodavnim tijelima koja se odnose na nacionalne manjine.⁷¹

5.4.4. Italijani

Razlozi migracije Italijana u Bosnu i Hercegovinu su ekonomske prirode. Pripadnikom italijanske nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini smatra se osoba koja ima bosanskohercegovačko i/ili italijansko državljanstvo, koja živi na prostoru Bosne i Hercegovine najmanje tri generacije ili 100 godina, čija porodica vodi porijeklo iz Italije.⁷² Prema procjenama kojima raspolažu italijanska udruženja, u 2014. godini u Bosni i Hercegovini živi oko 1500 pripadnika italijanske nacionalne manjine. Dolaskom na područja Bosne i Hercegovine, Italijani su donijeli vještinu priprema jela (pizza, špagete) koju su

⁷⁰ Isto, str. 14.

⁷¹ Isto, str. 26.

⁷² Isto, str. 31.

prihvatili svi stanovnici BiH. U Bosni i Hercegovini postoje četiri udruženja Italijana: Banja Luka, Sarajevo, Tuzla i „Štivor klub Trentini“ sa sjedištem u Italiji, a djeluje na području Prnjavora-Štivora.

Ova udruženja imaju zajedničke aktivnosti, kao što je obilježavanje dolaska Italijana u Bosnu i Hercegovinu. Svako od ovih udruženja ima aktivne predstavnike u različitim tijelima Vijeća nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, gdje zastupaju svoje interese. Također, udruženja italijanske nacionalne manjine brinu se o njegovanju kulturnog naslijeđa, jezika, tradicije, umjetnosti i kulture.⁷³

5.4.5. Jevreji

Prema podacima možemo reći da je u Jevrejsku zajednicu Bosne i Hercegovine do 2015. godine učlanjeno 1.089 članova. Najbrojnija i najaktivnija jevrejska zajednica u Bosni i Hercegovini je Jevrejska općina u Sarajevu (743 člana). Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine koja danas djeluje dijeli se na šest jevrejskih općina, od kojih je najveća u Sarajevu, a onda po brojnosti slijede Tuzla, Banja Luka, Doboj, Mostar i Zenica. U okviru Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine djeluje samo jedno jevrejsko udruženje pod nazivom Jevrejsko kulturno, prosvjetno i humanitarno društvo „La Benevolencija“. Ovo udruženje vodi razne projekte i programe, i to:

- Pomoć starim i iznemoglim osobama grada Sarajeva;
- Nedjeljna škola za djecu od 3 do 12 godina i
- Mala škola judaizma za djecu od 13 do 15 godina.

Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine i njeni članovi svoja prava ostvaruju u skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine, zakonom i drugim propisima kao i svi građani Bosne i Hercegovine. Jevrejska zajednica nema osigurano, stabilno i kontinuirano finansiranje, koje bi bilo ugrađeno u budžet bilo kojeg nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini.⁷⁴

5.4.6. Mađari

Tačan broj pripadnika mađarske nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini teško je procijeniti, jer su se posljednjih 150 godina prilikom popisa stanovnika uvijek priključivali grupama kao što su Austrougari, nacionalne manjine ili ostali. Jedini podaci o mađarskoj manjini su prezimena na nadgrobnim spomenicima u starim grobljima većih gradova. Tako

⁷³ Isto, str. 32.

⁷⁴ Isto, str. 44.

imamo podatak da je 1921. godine u Bosni i Hercegovini bilo 2.577 stanovnika mađarske nacionalnosti. Prema procjeni, broj Mađara u Sarajevu bio je otprilike oko 2.000 pripadnika te nacionalne manjine. Tokom 2015. godine u Bosni i Hercegovini djeluju tri udruženja građana mađarskog porijekla: *HUM* – mađarsko udruženje u Sarajevu, *MagyarSzo* – udruženje u Republici Srpskoj i *Petefi Šandor* – udruženje u Brčkom. Udruženja iz Sarajeva i Banja Luke zajedno izdaju časopis „Uj Dobos“, koji uslijed nedostatka sredstava izlazi jednom godišnje. Njihova nacionalna udruženja su jako mala i nisu u mogućnosti pokriti režijske i operativne troškove, tako da je rad udruženja skoro i onemogućen.⁷⁵

5.4.7. Makedonci

Prema posljednjem popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini je bilo 1.596 Makedonaca. Obično su se izjašnjavali kao Jugoslaveni. Prema podacima nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini živi oko 2.000 Makedonaca. Makedonci su pravoslavne vjeroispovijesti. Veoma su vrijedan narod i doprinijeli su razvoju kulture, sporta, poduzetništva i očuvanju tradicije makedonskog naroda na ovim prostorima. Makedonci u Bosni i Hercegovini organizovali su tri svoja udruženja u Sarajevu, Brčkom i Banja Luci. Udruženja u skladu sa svojim planom rada organizuju razna okupljanja povodom velikih praznika, kao što je veliki nacionalni praznik makedonskog naroda Ilindan. Udruženja Makedonaca finansiraju se iz grantova lokalnih zajednica i od članarine u udruženjima.⁷⁶

5.4.8. Nijemci

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini je bilo nešto manje od 500 Nijemaca ili 0,01% ukupnog stanovništva. Udruženje Nijemaca u Banja Luci osnovano je 2004. godine kao apolitično, neprofitno udruženje, koje je imalo za cilj očuvati tradiciju, običaje, jezik i kulturu svoje matične zemlje. Trenutno nemaju posebnih aktivnosti. Udruženje Nijemaca u Sarajevu formirano je 2010. godine. Ovo udruženje 2011. godine organiziralo je pozorišnu predstavu „Telefon“ autora Zijaha Sokolovića, koja je odigrana u nekoliko gradova u Bosni i Hercegovini. Jedan od glavnih ciljeva rada udruženja Nijemaca jest uključiti se u rad vijeća nacionalnih manjina na svim razinama. Položaj njemačke nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini može se unaprijediti ulaganjem napora u cilju okupljanja pripadnika njemačke nacionalne manjine i građana njemačkog porijekla.⁷⁷

⁷⁵ Isto, str. 52.

⁷⁶ Isto, str. 63.

⁷⁷ Isto, str. 67.

5.4.9. Poljaci

Prema popisu iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini je ukupno bilo registrirano 526 Poljaka. Građanin koji se izjašnjava kao Poljak trebao bi poznavati običaje, historiju i kulturu svoje druge domovine (Poljske). Mostarsko udruženje Poljaka *Mijesko I* djeluje na teritoriji Hercegovine sa samo šest članova, a aktivnosti su svedene na minimum zbog nedostatka finansijskih sredstava i veoma malog broja članova. Sarajevsko udruženje Poljaka *UG „Polsa“* broji oko 90 članova, većinom starije dobi. Unutar udruženja djeluje više sekcija, i to za učenje jezika, običaja i tradicije, pripreme nacionalnih jela i slično. Balkansko udruženje Poljaka *Polonia Balkanika* regionalno je udruživanje Poljaka s područja Balkana, koje za cilj ima integraciju Poljaka na Balkanu, njegovanje zajedničke kulture, organiziranje projekata i slično. Udruženje poljske nacionalne manjine u Federaciji Bosni i Hercegovini nema prostorije u svome vlasništvu. Od vlasti udruženja iznajmljuju prostorije za rad uz samofinansiranje.⁷⁸

5.4.10. Romi

Romi su tradicionalni nomadski narod. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini se samo 8.000 osoba izjasnilo kao Romi. Podaci koje je Institucija ombudsmena dobila od strane udruženja Roma kroz proces evidentiranja pokazuju da na teritoriji Bosne i Hercegovine živi oko 50.000 Roma, od toga u Federaciji Bosne i Hercegovine oko 35.000.⁷⁹ Prema drugim dostupnim podacima najčešće spomenuti broj Roma u Bosni i Hercegovini je od 65.000 do 75.000, ali će podaci dobijeni na popisu stanovništva 2013. godine dati još jasniju sliku o brojčanom stanju Roma u Bosni i Hercegovini. U Bosni i Hercegovini djeluju 84 registrirana udruženja koja okupljaju pripadnike romske nacionalne manjine, od čega su 64 udruženja u Federaciji Bosne i Hercegovine, a 18 u Republici Srpskoj te 2 udruženja u Distriktu Brčko.⁸⁰ Romska udruženja su nastala iz stvarne potrebe romske populacije da se pomogne Romima u što kvalitetnijoj integraciji u bosanskohercegovačko društvo.

Najveći uspjeh udruženja Roma i države Bosne i Hercegovine jest potpisivanje pristupa Dekadi Roma 2008. godine. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je 2004. godine akcione planove za rješavanje problema Roma, što se odugovlačilo pa nije bilo moguće da Bosna i Hercegovina pristupi međunarodnoj Dekadi Roma. Tek se u septembru 2008. godine

⁷⁸ Isto, strana 71.

⁷⁹ Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Specijalni izvještaj o položaju Roma u Bosni i Hercegovini*, str. 21. (ovom broju treba dodati broj Roma koji žive na teritoriji Sarajevskog kantona)

⁸⁰ Isto, str. 24.

u ime BiH u Beogradu potpisao *Sporazum o pristupanju Dekadi*. Ovaj međunarodni dokument omogućit će više sredstava, ali i državne volje za različite projekte koji ostvaruju rješavanje problema Roma. Ono što je posebno interesantno, kako za našu državu tako i za Rome, jest rješavanje raznih pitanja, i to:

- Stanovanja – legalizacija neformalnih naselja, izgradnjom jeftinih stambenih objekata; obrazovanja – borba protiv diskriminacije u toj oblasti, posebno organizovana nastava u školi, testiranje djece;
- monitoring i evaluacija – monitoring, tj. evaluacija u oblasti obrazovanja i stanovanja i
- dostupnost tačnosti podataka.

Romi su u Bosni i Hercegovini često pod utjecajem diskriminacije. Nažalost, i u 21. stoljeću određene romske porodice žive bez struje, vode, uređene infrastrukture, bez krova nad glavom. U sklopu EU *Podrška implementaciji nacionalnih akcionih planova za uključivanje Roma* 2012. godine dodijeljeno je osam grantova za osam romskih organizacija iz Sarajeva, Tuzle, Bijeljine, Zavidovića, Prnjavora i Visokog za realizaciju projekata kojima su rješavani svakodnevni životni problemi Roma u njihovim zajednicama. U Bosni i Hercegovini prisutno je oko 80 zakonski registrovanih udruženja, a oko 10 ih aktivno djeluje i realizuje aktivnosti. Neophodno je pristupiti izradi lokalnih akcionih planova za Rome u Bosni i Hercegovini, u općinama gdje živi veći broj Roma. Romi bi trebali biti uključeni u realizaciju projekata za Rome, zatim je potrebno pronaći sistemsko rješenje za finansiranje udruženja Roma u BiH putem općinskih, kantonalnih, entitetskih budžeta i državnog nivoa vlasti, kako bi se rješavanje problema Roma kroz djelovanje udruženja kvalitetno, sistematski i efikasno rješavalo.⁸¹

5.4.11. Rumuni

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini su evidentirana 162 Rumuna. Taj broj pripadnika rumunske manjine još je manji nakon rata (1992–1995). Pripadnicima rumunske nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini smatraju se građani koji imaju rumunsko etničko porijeklo i koji se tako osjećaju, poznaju rumunski jezik, kulturu i običaje. U ranijim vijekovima Rumuni su se, kao nomadski narod, bavili stočarstvom i dali veliki doprinos razvoju Bosne i Hercegovine. Baveći se stočarstvom Rumuni su se kretali

⁸¹ Knežiček, Tihomir (ur.) 2015, *Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini. Izvještaj Vijeća nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine o položaju nacionalnih manjina 2010.–2015.*, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Vijeće nacionalnih manjina BiH, Sarajevo, str. 84.

širog Balkanskog poluostrva šireći rimsku kulturu. Osnovni problem za Rumune u BiH predstavlja njihova trenutna brojnost i raštrkanost širom BiH. Ambasada Rumunije u Bosni i Hercegovini spremna je da pruži pomoć pripadnicima rumunske nacionalne manjine u njegovanju kulturnog identiteta i školovanju djece. Međutim, najveći problem je nepostojanje rumunskog udruženja nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, koje bi imalo podatke o brojnosti Rumuna na ovim prostorima i njihovu evidenciju.⁸²

5.4.12. Rusi

Prema procjenama Etnografskog udruženja ruske nacionalne manjine i pokazateljima može se pretpostaviti da na teritoriji Bosne i Hercegovine trenutno živi oko 300 pripadnika ruske manjine, s državljanstvom ili bez njega. Snažan utjecaj u Bosni i Hercegovini imala je ruska književnost čiji su autori postali klasici (Maksim Gorki). Pored književnosti, utjecaj na bosanskohercegovačku kulturu imala je i ruska filmska umjetnost, ruski balet i ruski folklor. Ruska nacionalna manjina promoviše, prije svega, ruski jezik, kulturu i običaje. Zatim nastoje da povežu ekonomiju Bosne i Hercegovine s ekonomijom Rusije. U želji da promovišu svoja prava, pripadnici ruske manjine osnovali su *Etnografsko udruženje ruske nacionalne manjine EURRUNUM* u Sarajevu s ciljem da institucionalno ostvaruju svoja prava i promovišu svoj nacionalni, politički i kulturni identitet. Udruženje je registrirano 2011. godine, a počelo je s radom 2012. godine. Udruženje broji 32 člana. Uključivanjem predstavnika *Etnografskog udruženja ruske nacionalne manjine* u Vijeće nacionalnih manjina BiH stvoreni su uslovi da ruska nacionalna manjina iznosi svoje stavove i prijedloge o pitanjima nacionalne manjine putem zvaničnih institucija, sve u cilju poboljšanja statusa manjine.⁸³

5.4.13. Rusini

Rusini po historijskom porijeklu pripadaju Istočnim Slavenima. Rusini su se u Bosnu i Hercegovinu doselili iz istočne Galicije i u manjem broju sa Zakarpatja krajem 19. stoljeća. Razlozi doseljavanja bili su ekonomske prirode. Naseljavali su prostor između Dervente i Banje Luke, posebno oblast Prnjavora. Najviše su se bavili poljoprivredom. Za svog duhovnog poglavara priznaju rimskog papu, njeguju istočni obred i pišu ćiriličnim pismom. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini su živjela 133 Rusina. Veoma je teško utvrditi koji broj Rusina danas živi u Bosni i Hercegovini zato što se mnogo

⁸² Isto, str. 89-90.

⁸³ Isto, str. 99.

njih izjašnjavalo kao Ukrajinci. U Bosni i Hercegovini su svi vidovi udruženja Rusina nestali i to asimilacijom s ukrajinskim udruženjima. Nestanku Rusina kao nacionalne manjine doprinosi i praksa država da ih ne priznaju kao zasebnu nacionalnu manjinu, već se izjašnjavaju kao Ukrajinci.⁸⁴

5.4.14. Slovaci

Svi Slovaci koji su se doselili u Bijeljenu bili su poljoprivrednici, bavili su se kolarskim i kovačkim zanatom. Prema podacima popisa stanovništva iz 1991. godine u Bosni i Hercegovini su živjela 44 pripadnika slovačke nacionalne manjine, ali dodatni rezultati daju nam pretpostavku da u Bosni i Hercegovini danas živi oko 250 Slovaka. Danas uloga Slovaka u Bosni i Hercegovini zavisi od međunarodnih kretanja. Otkako je Slovačka ušla u Evropsku uniju, poraslo je interesovanje za Slovake u Bosni i Hercegovini. Udruženja Slovaka svake godine svoje aplikacije za projekte šalju Slovačkoj ambasadi. Članovi udruženja do sada se nisu žalili niti imali pritužbi da ne mogu ostvariti prava i slobode koje im pripadaju.⁸⁵

5.4.14. Slovenci

Nemoguće je procijeniti brojnost ove nacionalne manjine, jer se udruženja nisu bavila statističkim podacima. Udruženja imaju samo podatke o broju članova koji obuhvataju Slovence, a to je oko 4.000. Slovenci su doseljavanjem doprinijeli razvoju metalurgije i rudarstva, poljoprivrede i voćarstva. Udruženja Slovenaca u Bosni i Hercegovini saraduju sa sličnim udruženjima u Sloveniji, ostvaruju saradnju i s lokalnim medijima i Veleposlanstvom Republike Slovenije u Bosni i Hercegovini. Zahvaljujući velikoj podršci Veleposlanstva Republike Slovenije u BiH, Slovenci su osnovali 10 društava u različitim krajevima BiH. Aktivnosti udruženja usmjerene su očuvanju jezika, kulture, običaja i historije Slovenaca.⁸⁶

5.4.15. Turci

Prema dostupnim podacima od *Udruženja Turaka* u Bosni i Hercegovini, na teritoriji Bosne i Hercegovine nastanjeno je oko 500 Turaka s državljanstvom i bez njega. U posljednje vrijeme došlo je do osnaženja ekonomskih veza između Bosne i Hercegovine i Turske, što će

⁸⁴ Isto, str. 108.

⁸⁵ Isto, str. 113.

⁸⁶ Isto, str. 126.

znatno utjecati na brojnost Turaka koji žive u Bosni i Hercegovini. Turska nacionalna manjina ima historijsku ulogu u razvoju bosanskohercegovačkog društva, posebno u oblastima gastronomije, muzike, zanatstva, arhitekture, proizvodnje soli. Godine 2009. pripadnici turske nacionalne manjine uspostavili su Udruženje Turaka u Sarajevu. Udruženje je uspostavljeno u namjeri da aktivno djeluje na okupljanju pripadnika turske nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini i doprinese promociji i zaštiti njihovih prava, nacionalnog i kulturnog interesa. Ovo udruženje broji 115 članova. Udruženje Turaka je jedino pravno lice u BiH koje ekskluzivno okuplja pripadnike turske nacionalne manjine u BiH i djeluje u prostorijama u centru Sarajeva. Udruženje Turaka povremeno organizira sportske, kulturne i umjetničke manifestacije. Jednako kao i ostale zvanično priznate nacionalne manjine, turska nacionalna manjina ostvaruje svoja prava u skladu s pravnim propisima kojima je uređen položaj nacionalnih manjina. Ova nacionalna manjina je u povoljnijem položaju u odnosu na ostale manjine kada je u pitanju očuvanje kulture, jezika i identiteta.⁸⁷

5.4.16. Ukrajinci

Prema podacima iz 1990. godine u Prnjavoru je bilo oko 1.600 pripadnika ukrajinske manjine, u Banja Luci oko 1.400, dok su u drugim mjestima bile manje grupe od po nekoliko stotina. Ukrajinci su se bavili poljoprivredom i zanatom. Zanatlije koji su se isticali su kovači, mlinari i krojači, a posebno su bili vješti u pravljenju brvnara. Bez obzira na brojnost, Ukrajinci čuvaju svoj identitet pa u većim centrima otvaraju biblioteke, grade crkve, štedne zadruge, sekcije, izučavaju tradiciju i jezik. Ukrajinska nacionalna manjina u BiH ima godišnje planove svojih aktivnosti na općinskom, entitetskom, državnom i međunarodnom nivou. Zajedničko za sva društva je da nastupaju na festivalu „Červona Kalena“ u Derventi, gdje se okupljaju ne samo društva iz BiH nego i iz Hrvatske, Slovenije i Srbije.⁸⁸

5.5. Razumijevanje manjina u Bosni i Hercegovini

Najbolji indikator demokratije jedne države jest poštivanje prava manjina. Bosna i Hercegovina je potpisala međunarodni dokument kojim se regulišu prava nacionalnih manjina. To je *Zakon o zaštiti prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina*.⁸⁹ Također je

⁸⁷ Isto, str. 140.

⁸⁸ Isto, str. 149.

⁸⁹ Čl. 3. istog zakona koji glasi: „Nacionalna manjina, u skladu sa ovim Zakonom, dio je stanovništva – državljana Federacije, odnosno BiH, koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici ni jednog od tri konstitutivna naroda,

ratificirala Okvirne konvencije o zaštiti prava nacionalnih manjina. Ovim zakonom država Bosna i Hercegovina se obavezuje da štiti i poštuje etnički, kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika svih 17 nacionalnih manjina.⁹⁰

Najznačajniji dokument koji regulira prava nacionalnih manjina na međunarodnom nivou je *Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina* unutar Evropske unije. Ovu konvenciju ratifikovalo je 39 zemalja, među kojima je i Bosna i Hercegovina.

Nacionalne manjine u BiH su na različite načine doprinosile razvoju društva u BiH. Očigledno je da su pripadnici nacionalnih manjina dali doprinos u sljedećim oblastima: obrazovanje, kultura, tradicija, književnost, umjetnost, poduzetništvo, trgovina, zanatstvo, nauka, sport i politika. Ono što je očito jest da su sva savremena društva pluralna, što nužno podrazumijeva postojanje većine i manjine. Veoma bitnu ulogu u društvu imaju i izvještavanja medija koji najčešće, svjesno ili nesvjesno, ugrožavaju prava manjina. Te vrste narušavanja prava manjina mogu se svrstati u sljedeće grupe:

- prešućivanje činjenica,
- poticanje predrasuda i stereotipa,
- korištenje nekorektnog jezika i
- promicanje netolerancije i nesnošljivosti.⁹¹

Pripadnici nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini različito ostvaruju svoja prava. Također, o nekim manjinama mediji, pogotovo u crnoj hronici, žele stvoriti percepciju da su sklonije kriminalu u odnosu na ostale. Obično se to odnosi na Rome, Makedonce i Albance.

Pripadnici romske nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini imaju određene probleme koje druge manjine uopće nemaju ili ih imaju u manjoj mjeri. Problemi Roma vezani su za: obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, predrasude, zapošljavanje, stambenu gradnju i održanje kulturnog naslijeđa. Romi uopćeno ne mogu ostvariti svoja prava zbog diskriminacije u više oblasti:

- diskriminacija djece u školi i na ulici,
- diskriminacija odraslih pri zapošljavanju,
- ostvarivanje socijalne pomoći i zdravstvene zaštite,

sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja.“

⁹⁰ Federacija štiti položaj i ravnopravnost pripadnika nacionalnih manjina.

⁹¹ Vilović, Gordana 2004, *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999.-2000.*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, str. 74.

- diskriminacija pri upisu na fakultet, dom, infrastrukturu i prevoz itd.

Zbog neuređenog viznog režima između Bosne i Hercegovine i Kosova, određen broj pripadnika albanske nacionalne manjine uskraćen je za mogućnost međusobnih posjeta porodici, a isti problem onemogućava kulturnu i naučnu razmjenu građana između te dvije države.

Jedina i najznačajnija diskriminacija prema pripadnicima nacionalnih manjina jest slabost *Ustava Bosne i Hercegovine* i *Izbornog zakona Bosne i Hercegovine*, koji onemogućavaju pripadnicima nacionalnih manjina da se mogu kandidirati da budu birani u *Predsjedništvo Bosne i Hercegovine* i *Dom naroda Bosne i Hercegovine*.

Ustav BiH, u svom članu 2.⁹² (Ljudska prava i temeljne slobode), prepoznaje princip nediskriminacije: „Uživanja prava i sloboda iz člana 2 ili međunarodnih sporazuma potpisanih u Dodatku I ovog Ustava osigurava se svim osobama u Bosni i Hercegovini, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi poput spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja ili drugog statusa.“

⁹² Član 2. glasi: „Zaštita prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina sastavni je dio međunarodne zaštite Ljudskih prava i sloboda. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Evrope neposredno se primjenjuje i sastavni je dio pravnog sistema Federacije.“

6. Moguća rješenja krize uzrokovane migracijama u Bosni i Hercegovini

6.1. Unapređivanje u ophođenju države prema manjinama u Bosni i Hercegovini

Položaj pripadnika nacionalnih manjina može biti unaprijeđen isključivo unapređenjem položaja udruženja i članova zvaničnih tijela koja zastupaju interese nacionalnih manjina. Unapređenje se može realizovati u sljedećim aspektima djelovanja udruženja:

- Obezbijediti sistemski način finansiranja udruženja nacionalnih manjina kojima bi bili pokriveni troškovi aktivnosti (namijenjeno korisnicima) i operativni troškovi (namijenjeno kancelariji udruženja). Zakonska je obaveza svih nivoa vlasti da finansiraju rad udruženja;
- Urediti finansiranje udruženja putem ambasada, koje se realizuje putem projekata (jedino udruženje Slovenaca od 2013. godine ima uređenu ovu vrstu finansiranja). Visina podrške ne prelazi 5.000 KM;
- Urediti finansiranje udruženja putem državnih institucija ili udruženja matičnih zemalja koje je trenutno prisutno kod udruženja (Česi, Slovenci i Italijani). Visina podrške ne prelazi 5.000 KM;
- Urediti finansiranje udruženja iz sredstava lokalne zajednice putem budžeta (karakteristično za udruženja koja djeluju na području Republike Srpske);
- Urediti finansiranje za rad udruženja iz sredstava lokalne zajednice ili viših nivoa vlasti (kantoni, entiteti, državni nivo) i
- Urediti finansiranje udruženja putem projekata po nazivu međunarodnih institucija i nevladinih organizacija – ovo je rijedak slučaj finansiranja u BiH, a odnosi se na romska prava na dom, prevoz i infrastrukturu.

Nebitno u kojoj se evropskoj državi dešava migracija, neophodna je izgradnja kapaciteta vlasti koja će temeljitije učestvovati u interakciji s migrantom, počevši od identifikacije, davanja uputa, pružanja pomoći i zaštite migrantima, posebno onim slabijeg zdravlja, posebno povećati pomoć djeci bez pratnje i djeci migranata koja su odvojena od svojih porodica, žrtvama trgovine ljudima i prokrijumčarenim migrantima.

Također, neophodno je jačati borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i ostalim evropskim državama, posebno treba da se prati i vodi računa o otkrivanju krijumčarenja migranata i trgovine ljudima, dakle krijumčare otkriti i adekvatno sankcionisati.

Treba izgraditi što veću komunikaciju u tehničkom i ljudskom kapacitetu pri saradnji centra Bosne i Hercegovine s centrima drugih država koje se brinu o migrantima, a sve u cilju saradnje i razmjene podataka o migrantima.

Vlast bi trebala voditi računa da pomogne i obezbijedi povratak imigriranoj osobi koja se želi dobrovoljno vratiti u matičnu državu (uređenje dokumentacije). Vlast bi trebala pružiti podršku u uspostavljanju mehanizma za prikupljanje i razmjenu podataka između zemalja Evrope u svrhu analize regionalnih migracijskih kretanja, što je do sada bilo veoma teško ustanoviti. Neophodno je raditi na zakonima i usavršavati zakone koji imaju svrhu da zaštite prava, interese i pružanje pomoći migrantima i njihovim zajednicama.

Ono što je najvažnije, svaka bi se država trebala fokusirati na otkrivanje i uklanjanje uzroka koji pokreću veća kretanja stanovništva tako što će:

1. Pokušati iskorijeniti ekstremno siromaštvo, nejednakost i nezaposlenost;
2. Promovisati inkluzivna društva stvaranjem uvjeta za jednak, održiv i inkluzivni ekonomski rast i veće zapošljavanje i
3. Jačati obrazovne institucije u borbi protiv uništavanja životne sredine.

Neophodno je da Bosna i Hercegovina uspostavi pravni okvir za izgradnju i jačanje institucionalnih kapaciteta u oblasti imigracija i azila, jer samo tako može obezbijediti sveobuhvatnu pravnu operativnu i finansijsku pomoć i podršku međunarodnih organizacija koje imaju stalno sjedište u Bosni i Hercegovini, a to su:

- Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini (EUD BiH);
- Ured visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini (OHR);
- Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR);
- Međunarodna organizacija za migracije (IOM) i
- Međunarodni program pomoći u kriminalističkoj obuci Ministarstva pravde SAD (ICITAP),

kao i druge vladine i nevladine međunarodne organizacije. Također, treba unaprijediti sistem kontrole ulaska i boravka stranaca u Bosni i Hercegovini, a to podrazumijeva povećanje kontrole državne granice. Neophodno je uspostaviti sistem koji bi pratio integracije stranaca koji zakonito borave u Bosni i Hercegovini. Potrebno je raditi na provođenju *Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina*, kako na državnom, tako i na entitetskom i kantonalnom nivou. Trebalo bi se organizovati veće sudjelovanje nacionalnih manjina u

javnom životu, što bi ublažilo trenutno oglašavanje pripadnika tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini. Posebno se treba bazirati na usvajanje strategije Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma te donijeti akcioni plan za rješavanje njihovih problema u oblasti zapošljavanja, stambenih pitanja, zdravstvene i socijalne zaštite, obrazovanja itd. Manjine bi se trebale aktivnije uključiti u političko djelovanje, kako bi nadležne institucije kroz to djelovanje dobile pritisak za promjenu Izbornog zakona, Ustava Bosne i Hercegovine, te da se realizuje presuda Evropskog suda za ljudska prava u Strassbourgu u predmetu Sejdić i Finci.

Neophodno je održati u obrazovanju, pogotovo među djecom, program edukacije kroz radionice, gdje će dobiti ispravne informacije o migrantima, manjinama, kako bi se kod njih razvila empatija i svijest o tome da treba poštovati i pomagati drugačije od sebe, jer mnogo mladih pada pod utjecaj pogrešnih informacija i stereotipa o migrantima, manjinama, koje dobiju u svojoj okolini. Kroz zdravu informiranost medija treba educirati i obavještavati *javnost i društvo*, kako bi društvo postalo podrška i pomoć migrantima pri integraciji.

7. Zaključak

Svaka migracija stanovništva je složen proces u društvu i predstavlja zanimljiv društveni fenomen. Obično migraciju shvatamo kao mehaničko pokretanje stanovništva, ali ona je mnogo više od toga. Njezini korijeni sežu u daleku prošlost svake zemlje, a uzroci migracija su raznovrsni. Proces svake migracije odvijaju se različito, a njezine posljedice su ono što najviše utječe na migranta i društvo. Na društvo izabrane zemlje jak utjecaj ima migracioni talas, koji utječe na sve sfere društva: kulturne, socijalne, političke i ekonomske. Ta djelovanja ne mogu se zaobići, već samo umanjiti.

Možemo reći da se migracije dešavaju od postanka svijeta, ali njihova rasprostranjenost i specifičnost posebno se ogledaju u novim migracijama u Evropi pa, može se reći, i na prostoru Bosne i Hercegovine. Najčešći uzrok mnogih savremenih migracija je nestabilna ekonomska situacija u matičnoj državi, velika nezaposlenost, gdje radno sposobno stanovništvo napušta matičnu zemlju, s težnjom i željom da ostvari zaposlenje i bolje uvjete za život u zemlji izbora – državi u koju imigrira. Nažalost, u ovom vremenu svjedočimo sve većem porastu migracija kojima je upravo ovo osnovni uzrok. Nove migracije, odnosno savremene migracije u Evropi, odvijaju se iz zemalja koje su u razvoju (Bosna i Hercegovina, Srbija i druge) u zemlje koje su veoma razvijene u ekonomskom, političkom i društvenom smislu (Njemačka, Austrija, Slovenija i druge).

Sve navedeno u prethodnim rečenicama u potpunosti potvrđuje generalnu hipotezu ovog rada koja glasi: „Nove migracije i stvaranje manjina u Evropi posljednjih godina dovele su društvo u nove krize, a migranti se suočavaju s nizom problema koji im otežavaju asimilaciju u društvo. Posljednjih godina trend iseljenja iz Bosne i Hercegovine je povećan, što prouzrokuje velike probleme u našem društvu.“

Ovo je objašnjeno i potvrđeno u poglavljima: 4. Nove migracije kroz Evropu 2017/2018. godine i 4.1. Nove masovne migracije kao uzroci krize u Evropi. Sve učestaliji trend migracijskog kretanja je migracija pod nazivom *odljev mozgova*, gdje visokoobrazovano stanovništvo emigrira u uređenije zemlje u nadi da će se njihovo znanje isplatiti i da će pronaći bolje i stabilnije zaposlenje. Ova vrsta migracije u posljednjim je godinama veoma izražena u Bosni i Hercegovini. Ono što je zabrinjavajuće kod ovih migracija jest to što migranti najčešće ostaju da žive u izabranim zemljama. Tako matične zemlje tih ljudi postaju socijalno siromašnije, dok zemlja odredišta postaje bogatija u društvenom i brojnom smislu. Možemo s pravom reći da je problem nezaposlenosti najčešći uzrok migracija iz naše zemlje.

Stoga bi Vlada Bosne i Hercegovine trebala povećati broj novih radnih mjesta, kako bi se oslabio odlazak radno sposobnog stanovništva u druge zemlje. Istraživanjem u ovom radu dolazi se do saznanja da se u Bosni i Hercegovini stalno dešavaju migracijska kretanja stanovništva, bilo da se radi o unutarnjim ili vanjskim migracijama. Sve to zajedno ima utjecaja na ekonomsku, političku i društvenu situaciju zemlje i njenog stanovništva. Također, dolazi se do zaključka da se u Bosni i Hercegovini dešavaju nove vrste migracija, gdje cijele porodice migriraju zbog nemogućnosti zaposlenja u našoj zemlji. Ovaj bi problem bilo moguće riješiti kada bi se vlast potrudila da uskladi obrazovni sistem i tržište rada, jer se većina stanovnika nalazi na spisku nezaposlenih u Zavodu za zapošljavanje umjesto na poslu.

Sve navedeno u prethodnim rečenicama u potpunosti potvrđuje pomoćnu hipotezu 6 ovog rada koja glasi: "Posljednjih godina povećan je trend iseljenja iz Bosne i Hercegovine u zemlje Evrope, a povećani su broj i vrste migracija na tlu Evrope. Neophodno je istražiti njihove uzroke i posljedice." Ova pomoćna hipoteza je potpuno potvrđena, a više o njoj može se pročitati u poglavljima: 3. Migracijska kretanja; 3.1. Migracijska kretanja stanovništva Bosne i Hercegovine za period 2014–2018. godina i 4. Nove migracije kroz Evropu 2017/2018. godine.

Veoma je bitno spomenuti da proces globalizacije na polju ekonomije, privrede, medija i društva dovodi do pojave tzv. *globalnog sela*, koji se odražava na svijest osobe koja je migrant. Migrant izražava nezadovoljstvo životom u matičnoj zemlji i ispoljava želju za životom u državi koja je ekonomski i politički stabilna. Društvo bi trebalo migrantima koji su imigrirali u njegovu državu pružiti život dostojan čovjeku u bilo kojoj sferi života, kako u društvenoj, ekonomskoj, tako i u pravnoj. Osnovni cilj svakog migranta je da njegov status migranta preraste u status azilanta. Migrant ima pravo da zatraži azil, a država ima pravo da prihvati ili odbije zahtjev za azil. Također, država ima pravo i kazniti migranta ako nedozvoljeno ili neregularno boravi u njoj. Više o ovome može se pročitati u poglavljima: 4.1. Nove masovne migracije kao uzroci krize u Evropi i 4.4. Migracije i azil.

To se očituje u pomoćnoj hipotezi 3 koja glasi: „Ako ipak dođe do procesa migracije, koje mogućnosti dobija migrant od novog društva za lakšu asimilaciju?“ Ova hipoteza nije u potpunosti potvrđena zbog nedovoljnog broja podataka, ali je objašnjena u poglavljima: 2.2. Uzroci migracija; 6. Moguća rješenja krize uzrokovane migracijama u Bosni i Hercegovini i 6.1. Unapređivanje u ophođenju države prema manjinama u Bosni i Hercegovini.

O pomoćnoj hipotezi 2 ovog rada koja glasi: „Mogu li se ti uzroci migracija eliminisati u

početnom stadiju kako do nje ne bi došlo?“, tj. o mogućnosti eliminacije uzroka migracione krize i koliko novi počeci utječu na život migranta može se pročitati u poglavljima: 2.2. Uzroci migracija; 2.3. Proces i posljedice migracija i 3.2. Migracijski informacijski centar.

Pomoćna hipoteza 1 glasi: „Utječu li novi uzroci migracija na životne okolnosti migranta?“ i njome potvrđujem da sam istražila i objasnila moguća rješenja u našoj državi, ali da ti procesi sprečavanja uzroka koji djeluju u početnom stadiju nisu do kraja provedeni u našoj državi.

Da bi se izbjegle sve nesuglasice između migranata, države i društva, neophodno je da svaka država ima imigracione centre, koji će olakšati put migranata ka krajnjem cilju, tj. azilu. Država time zaobilazi krize i probleme koje nosi proces migracije. U tim imigracionim centrima migrant bi trebao dobiti savjete i sveobuhvatnu pomoć, koja će mu olakšati i pravilno usmjeriti njegov put prema azilu. Migracioni centri trebaju biti glavni medij između migranta i države, sve u cilju sprečavanja nastanka krize i problema koji su sastavni dio svake migracije. Sve ovo je jako detaljno objašnjeno i djelimično potvrđeno u poglavljima: 4.4. Migracije i azil; 6. Moguća rješenja krize uzrokovane migracijama u Bosni i Hercegovini i 6.1. Unapređivanje ophođenja države prema manjinama u Bosni i Hercegovini.

Pomoćna hipoteza 3 je već navedena, a više o ovim navodima može se pročitati u poglavljima: 2.2. Uzroci migracija i 3.2. Migracijski imigracijski centar, čime ujedno potvrđujem pomoćnu hipotezu 2 koja je također objašnjena i navedena u prethodnom tekstu.

Prethodno spomenuta poglavlja daju i informacije koje nam teoretski daju odgovor i upute i djelimično potvrđuju pomoćnu hipotezu 4 ovog rada koja glasi: „Je li moguće izbjeći migracionu krizu i kako ona utječe na migranta.“ Ova teza je teoretski dokazana, ali nam sljedeća poglavlja govore da je u praksi to sasvim drugačije: 2.3. Proces i posljedice migracija i 4.1. Nove masovne migracije kao uzroci krize u Evropi.

Nezaobilazan pratilac procesa kretanja stanovništva je stvaranje manjina u društvu. U Bosni i Hercegovini manjine postoje od pamtivijeka i predstavljaju sastavni dio društva. Pored tri konstitutivna naroda, u Bosni i Hercegovini živi još 17 nacionalnih manjina. U Evropi ima 40 etničkih manjina koje nemaju svoju državu. Sve one zajedno s društvom imaju utjecaj na sociološki, ekonomski i politički status društva u kojem žive i djeluju. Radi svog opstanka i opstanka svog naroda, svaka od nacionalnih manjina trebala bi aktivnije sudjelovati u javnom životu države u kojoj se nalazi. Demokratija je suptilan pojam kada se radi o pravima nacionalnih manjina, jer da bi demokratija bila realizovana, svaka od manjina trebala bi biti ravnopravno zastupljena u svim interesnim sferama društva, naročito u procesu

odlučivanja i upravljanja državom. Sve navedeno može se pročitati u poglavljima: 5. Manjine i 6. Moguća rješenja krize uzrokovane migracijama u Bosni i Hercegovini, gdje je sve navedeno detaljno objašnjeno i samim tim je potvrđena pomoćna hipoteza 5 koja glasi: „Manjine su rezultat procesa migracije, imaju svoja prava i slobode, a društvo zakone te je neophodno iznaći načine koji će povećati međusobno razumijevanje.“

Da bi se došlo do realizovanog procesa gdje je rezultat rješenje krize uzrokovane migracijama, neophodno je putem medija upoznati javnost da su svi stanovnici jedne države jednako bitni u stvaranju kulturne, historijske i društvene atmosfere u državi, bez obzira na to radi li se o konstitutivnim narodima ili manjinama. Ono što trebamo sami naučiti, ali i nove generacije upoznati s tim, jeste da prihvatanje različitih naroda, njihovih kultura i tradicija samo dodatno obogaćuje i upotpunjava našu kulturu i društvo. Skoro sve zemlje Evrope su multinacionalne, ali je njihova spremnost za priznavanje sveobuhvatnih prava manjina različita i ograničena, čak i kod država koje imaju razvijenu demokratiju.

Ako bi sve države, pogotovo Evropske države koje su na putu ka novom poretku, svoje postojeće granice učinile slobodnijim i kraćim, onda bismo mogli govoriti o poboljšanju i opstanku mnogih nacionalnih manjina, čime bi se demokratija dovela na veći nivo s akcentom na poštivanje prava nacionalnih manjina.

8. Biografija kandidata

Lične informacije

Ime i prezime: Naida Delalić

Datum i mjesto rođenja: 9. juli 1980. godine, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Adresa: Prijeko BB, 71300Visoko, Bosna i Hercegovina

Broj telefona: 060/344-2658

E-mail adresa: naidadelalić2013@gmail.com

Obrazovanje

- Trenutno sam pripravnica (volonterski staž) u JKP „VISOKO“ d.o.o. Visoko, radim kao Bachelor žurnalistike – Poslovna komunikacija / Portparol (period od 13. 5. 2019. do 13. 5. 2020. godine);
- Trenutno završavam master tezu i završna sam godina master studija na odsjeku Sociologija – opći smjer, Pedagoško-nastavno usmjerenje;
- Fakultet političkih nauka Sarajevo, Bachelor žurnalistike – Poslovna komunikacija (period od 2007. do 2012. godine);
- Mješovita srednja škola „Hazim Šabanović“ u Visokom, Građevinski tehničar (period od 1995. do 1999. godine).

9. Literatura

a) Knjige i zbornici radova

1. Agić, Senad 2010, *Imigracija i asimilacija: iskustvo bosanskih muslimana u Chicagu*, Connectum, Sarajevo.
2. Brubaker, Rogers 2000, *Accidental Diasporas and External 'Homelands' in Central and Eastern Europe: Past and Present*, Political Science, Series no. 71, Vienna.
3. Cvitković, Ivan (ur.) 2017, *Demografske i etničke promjene u BiH*, Posebna izdanja, knj. 172, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 9, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
4. Dervišević, Alaga 2006, *Bošnjaci u dijaspori. Knj. 1, Historijat, problemi, analize i perspektive*, Bosanska riječ / Das Bosnische Wort, Sarajevo / Wuppertal.
5. Dirkem, Emil 1963, *Pravila sociološke metode*, Sociološka biblioteka, kolo 1, sv. 3, Savremena škola, Beograd.
6. Domini, Mirjana 1984, *Manjinsko pitanje i međunarodni odnosi*, magistarski rad, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
7. Duck, Steve 2014, *Odnosi među ljudima*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
8. Fiamengo, Ante 1977, *Osnove opće sociologije*, Biblioteka Udžbenici 79, Narodne novine, Zagreb.
9. Galić, Mirko 1990, *Politika u emigraciji: demokratska alternativa*, Biblioteka Posebna izdanja, Globus, Zagreb.
10. Giddens, Anthony 2001, *Sociologija*, 2. izd., Biblioteka Universitas, CID / Romanov, Podgorica / Banja Luka.
11. Giddens, Anthony 2002, *Sociologija: odabrana poglavlja*, Ekonomski fakultet, Beograd.
12. Haralambos, Michael i Holborn, Martin 2002, *Sociologija: teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb.
13. Hutnik, Nimmi 1991, *Ethnic minority identity: A social psychological perspective*, Clarendon Press / Oxford University Press, New York.
14. Ibrahimagić, Omer et al (ur.) 1996, *Bosanska srednjovjekovna država i suvremenost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
15. Jelisić, Jasna 2012, *Javna diplomatija: ka evropskom glasu u globalnom dijalogu*, Synopsis, Zagreb / Sarajevo.
16. Kanižaj, Igor 2006, *Manjine – između javnosti i stvarnosti: nacionalne manjine u dnevnim novinama 2001. – 2005.*, ICEJ, Zagreb.
17. Katunarić, Vjeran 2003, *Sporna zajednica: novije teorije o naciji i nacionalizmu*, Sociološka biblioteka, Naklada Jesenski i Turk / Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb.
18. Kukić, Slavo 1998, *Položaj građanina i naroda u Bosni i Hercegovini: istraživanje u projektu „Nove manjine“*, Centar za zaštitu prava manjina / Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99, Sarajevo.
19. Kymlicka, Will 1997, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Clarendon Press, Oxford.
20. Kymlicka, Will 2004, *Liberalizam, zajednica i kultura*, Naklada Deltakont, Zagreb.
21. Lavić, Senadin 2014, *Leksikon socioloških pojmova*, Fakultet političkih nauka Univerziteta, Sarajevo.

22. Malešević, Siniša 2009, *Sociologija etniciteta*, Edicija Reč, knj. 57, Fabrika knjiga, Beograd.
23. Markotić, Ante 1984, *Migraciona strana demografskog razvitka Bosne i Hercegovine*, Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, broj 96, Beograd.
24. Mesić, Milan 2002, *Međunarodne migracije*, Societas: biblioteka Zavoda za sociologiju, Filozofski fakultet, Zavod za sociologiju, Zagreb.
25. Mujkić, Asim 2010, *Pravda i etnonacionalizam*, Centar za ljudska prava Univerziteta / Fondacija Heinrich Böll, Ured u Sarajevu, Sarajevo.
26. Peruško, Mirjana 2016, *Uzroci emigriranja mladih*, diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Miji Mirković“, Pula.
27. Puljiz, Vlado, Tica, Josip i Vidović, Davorko 2014, *Migracije i razvoj Hrvatske – Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb.
28. Rischard, Jean-Francois 2005, *Točno u podne: 20 globalnih problema: 20 godina za rješavanje*, Golden Marketing / Tehnička knjiga, Zagreb.
29. Tatalović, Siniša 1997, *Manjinski narodi i manjine*, IP „Prosvjeta“, Zagreb.
30. Tatalović, Siniša 2001, *Manjinski narodi i demokracija*, US „Centar za toleranciju i dijalog“, Podgorica.
31. Tomić, Mia 2017, *Etička pitanja u izvještavanju o nacionalnim manjinama*, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Odsjek za komunikologiju, Zagreb.
32. Usher, Erika (ur.) 2004, *Osnove upravljanja migracijama, Vol. 1–3*, International Organization for Migration, Geneva.
33. Vilović, Gordana 2004, *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999.-2000.*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
34. Vujević, Miroslav 2002, *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*, VI. dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
35. Wertheimer Baletić, Alica 1999, *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb.

b) Rječnici i enciklopedije

36. Aver'janov I. Ju. 1993, *Politologija: Enciklopedičeskij slovar*, Moskovskij kommerčeskij univerzitet, Informacionno-analitičeskij i delovoj centr BIG-N, Moskva.
37. Bosanac, Milan, Mandić, Oleg i Petković, Stanko 1977, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb.
38. Ludwig, Klemens 2001, *Leksikon etničkih manjina u Europi*, Politološki rječnici & leksikoni, knj. 3, Pan liber, Osijek / Zagreb / Split.
39. Mimica, Aljoša i Bogdanović, Marija (prir.) 2007, *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd.

c) Radovi u časopisima i zbornicima

40. Baričević, Vedrana 2015, „Izbjeglička i migracijska pitanja kao izvor trajne krize Europske unije: neuspjeh europskih politika azila i migracija“, *Političke analize*, Vol. 6, No. 23, str. 3-14.
41. Blagojević, Veljko i Milosavljević, Branislav 2016, „Političko-pravni okvir savremenih migracija u jugoistočnoj Evropi“, *Vojno delo*, Vol. 68, No. 3, str. 75-93.

42. Čačić-Kumpes, Jadranka i Kumpes, Josip 2005, „Etničke manjine: elementi definiranja i hijerarhizacija prava na razliku“, *Migracijske i etničke teme*, Vol. 21, No. 3, str. 173-186.
43. Dozić, Adib 2002, „Bosanskohercegovačko društvo, Bošnjaci i tolerancija“, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli*, Vol. 31, No. 5, str. 77-85.
44. Jovanović, Ivana 2016, „Modeli integracije imigranata u državama članicama Evropske unije. Studija slučaja: Francuska, Nemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo“, u *Zbornik najboljih master radova o Evropskoj uniji*, Informacioni centar EU u Beogradu, str. 81-98.
45. Lajić, Ivan 2007, „Mehaničko kretanje stanovništva i regionalni razvoj“, *Migracijske i etničke teme*, Vol. 23, No. 3, str. 209-223.
46. Pejanović, Ljubo S. 2017, „Uzroci migracija i izbeglička kriza na Balkanu i u Evropi“, *CIVITAS*, Vol. 7, No. 1, str. 79-88.
47. Pejnović, Dane 2004, „Depopulacija županija i disparitet u regularnom razvoju Hrvatske“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 13, No. 4-5 (72-73), str. 701-726.
48. Penava, Marija 2011, „Utjecaj migracija na europsko tržište rada“, *Ekonomski misao i praksa*, No. 2, str. 335-362.
49. Pobrić, Alma 2002, „Osnovne značajke i posljedice migracijskih kretanja u Bosni i Hercegovini“, *Migracijske i etničke teme*, Vol. 18, No. 4, str. 349-364.
50. Repovac-Pašić, Valida 2008, „Liberalna teorija manjinskih prava u filozofiji Willa Kymlicke“, *Pregled: časopis za društvena pitanja*, Vol. 49, No. 2, str. 91-104.
51. Skakavac, Z. 2015, „Aktuelni problemi nelegalnih migracija“ u *Međunarodna naučna konferencija „Savremeni problemi prava i upravljanja“*, Institut za zakonodavstvo i upravljanje, Tuzla.
52. Tadić, Jure, Dragović, Filip i Tadić, Tonči 2016, „Migracijska i izbjeglička kriza – Sigurnosni rizici za EU“, *Policija i sigurnost*, Vol. 25, No. 1, str. 14-41.
53. Vasiljević, Snježana 2005, „Etnički odnosi i primjeri pozitivne prakse u Jugoistočnoj Europi“, u Pintar, Rüdiger (ur.) *Kako potaknuti razvoj na lokalnoj razini: priručnik s primjerima najbolje prakse iz jugoistočne Europe*, Friedrich Ebert Stiftung, Ured u Zagrebu, Zagreb, str. 105-121.
54. Zlatković Winter, Jelena 2004, „Suvremena migracijska kretanja u Europi“, *Migracijske i etničke teme*, Vol. 20, No. 2-3, str. 161-170.

d) Publikacije i dokumenti

55. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine 2013, *Preliminarni rezultati Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini 2013.*, Saopštenje [datum pristupa: 1. 3. 2018] http://www.bhas.ba/obavjestenja/Preliminarni_rezultati_bos.pdf.
56. Auweraert, Peter Van der 2017, *Globalni sporazum za sigurne, uređene i regularne migracije, Četvrtak, 11. 5. 2017. godine sa početkom u 14.00 sati u hotelu Holiday u Sarajevu*, International Organization for Migration, The UN Migration Agency / UNHCR, The UN Refugee Agency.
57. Ažurirani međuagencijski operativni podaci. Bosna i Hercegovina / 1-31. oktobar 2018., UNDP [datum pristupa: 31. 10. 2018], https://www.undp.org/content/dam/unct/bih/PDFs/UNCTBiHSitReps/Inter-agency_Refugee_Migrant_SituationReport_Oct2018_BCS.pdf.

58. Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo.
59. Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2017, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2016. godinu*, Sarajevo.
60. Bosna i Hercegovina, Vijeće Ministara, Direkcija za ekonomsko planiranje 2017, *Bosna i Hercegovina. Izvještaj o razvoju BiH. Godišnji izvještaj 2016*, Sarajevo.
61. Council of the European Union 2009a, „European Security Strategy – A secure Europe in a better world“ [datum pristupa: 17. 3. 2019], <https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>.
62. Council of the European Union 2009b, „The Stockholm Programme – An open and secure Europe serving and protecting the citizens. Brussels, 2. December 2009“ [datum pristupa: 12. 3. 2019], https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf.
63. Council of the European Union 2010, „Internal security strategy for the European Union: Towards a European security model“, March 2010. [datum pristupa: 17. 3. 2019], <https://www.consilium.europa.eu/media/30753/qc3010313enc.pdf>.
64. Emirhafizović, Mirza, Ćosić, Emina, Osmić, Amer i Repovac-Pašić, Valida 2013, *Migracije iz Bosne i Hercegovine*, Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka, Institut za društvena istraživanja / Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Sektor za iseljeništvo, Sarajevo.
65. European Commission 2015a, „European Agenda on Migration. Brussels, 13. 5. 2015“ [datum pristupa: 18. 3. 2019], https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf.
66. European Commission 2015b, „European Agenda on Security. Strasbourg, 28. 4. 2015“ [datum pristupa: 18. 3. 2019], https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf.
67. European Council 1999, „Tampere European Council 15 and 16 October 1999. Presidency Conclusions“ [datum pristupa: 12. 3. 2019], http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm?textMode=on.
68. Europska komisija 2014a, „Granice i sigurnost. Stvaramo otvorenu i sigurnu Europu“, Ured za publikacije Europske unije, 13. 11. 2014. [datum pristupa: 5. 5. 2019], <https://publications.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/2784eee5-3f82-48f9-944a-7013948d9949/language-hr>.
69. Europska komisija 2014b, „Politike Europske unije: Kako funkcionira Europska unija“, EU Info centar [datum pristupa: 5. 5. 2019], <https://euinfo.ba/assets/pdf/publication/1526537697-kako-funkcionira-eu-vodic-kroz-institucije.pdf>.
70. Europska komisija 2017, *EU i Migracijska kriza* [datum pristupa: 22. 1. 2018], godine) <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/hr/>.
71. Fleck, Hans-Georg 2001, *Prava manjina: deklaracija liberalnih demokratskih načela o etnokulturalnim i nacionalnim manjinama i starosjediocima*, Zaklada Friedrich Naumann, Zagreb.
72. Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Specijalni izvještaj o položaju Roma u Bosni i Hercegovini*.

73. IOM – International Organization for Migration 2010, Maksimiziranje uticaja finansijskih tokova i investicija povezanih sa migracionim kretanjima na razvoj Bosne i Hercegovine, Izvještaj sačinjen za Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, *IOM Online Bookstore* [datum pristupa: 18. 12. 2018], https://publications.iom.int/system/files/pdf/iasci_bih_bosnian_final.pdf.
74. Izvješće Potkomisije za zaštitu manjina, E/CN. 4/385.
75. Kaba, Zehra (prir.) 2018, *Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama*, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo.
76. Knežiček, Tihomir (ur.) 2015, *Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini. Izvještaj Vijeća nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine o položaju nacionalnih manjina 2010.–2015.*, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Vijeće nacionalnih manjina BiH, Sarajevo.
77. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, Usvojena i otvorena za potpisivanja i ratifikaciju ili pristupanje rezolucijom Generalne skupštine 260 A(III) od 9. decembra 1948. godine. Stupila na snagu 12. januara 1951. godine u skladu sa odredbama člana XIII, *Službeni vesnik Prezidijuma narodne skupštine FNRJ*, br. 2/1950.
78. Kostić, Roland, Ćosić, Emina i Babić, Bojana (ur.) 2015, *Migracije u funkciji razvoja*, Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Sektor za iseljništvo, Sarajevo.
79. Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Usvojena i otvorena za potpis i ratifikaciju Rezolucijom Generalne skupštine 2106 A (XX) od 21. decembra 1965., *UNMIK Službeni list* [datum pristupa: 12. 3. 2019] <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/05bosniak/BRacialdiscrimination.pdf>.
80. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine 2016, *Strategija u oblasti migracija i azila i akcioni plan za period 2016-2020. godina*, Sarajevo.
81. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sektor za iseljništvo 2008, *Pregled stanja bosanskohercegovačkog iseljništva*, Sarajevo.
82. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sektor za iseljništvo 2014, *Pregled stanja bosanskohercegovačkog iseljništva*, Sarajevo.
83. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine / Schweizerische Eidgenossenschaft / UNDP 2014, *Iseljništvo i razvoj Bosne i Hercegovine: uspješni primjeri*.
84. Muhić, Senija i Velić, Jasmina 2018, *Migracije stanovništva 2017*, Statistički bilten 265, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo.
85. Povelja Ujedinjenih nacija, Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova [datum pristupa: 3. 1. 2019] http://www.mvep.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/ugovori/povelja_un_hr.pdf.
86. „Pročišćene inačice Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, 2010/C 83/01“, Republika Hrvatska, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova [datum pristupa: 12. 3. 2019], <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>.

87. Rašević, Mirjana 2016, *Migracije i razvoj u Srbiji*, Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Beograd. Dostupno na: <https://serbia.iom.int/sites/default/files/Migracije%20i%20razvoj%20u%20Srbiji.pdf> [datum pristupa: 1. 8. 2018].
88. Sadiković, Lada et al. 2013, *Smjernice za poboljšanje položaja romske djece u BiH: socijalna uključenost*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
89. Ured za publikacije Evropske unije 2014, *Politike Evropske unije: migracije i azil*, Luxembourg.
90. World Bank Group 2016, *Migration and Remittances Factbook 2016*, Third Edition. World Bank, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23743>.

e) Zakoni i propisi

91. Akt Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine, broj: UPI-15-03-07-10-13490-3/2015 od 5. 1. 2015. godine.
92. Akt Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine broj: 15-03-07-10-77-1/17 od 27. 1. 2017. godine.
93. Akt Agencije za rad i zapošljavanje BiH broj: 03-14-1-24-2/17 od 30. 1. 2017. godine.
94. Pravilnik o postupku upisa, sadržaju i načinu vođenja evidencije udruženja i saveza iseljenika Bosne i Hercegovine broj 01-02-42-2980-5/17 od 10. 11. 2017. godine, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.
95. Uredba (EU) br. 603/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o osnivanju sustava „Eurodac” za usporedbu otisaka prstiju za učinkovitu primjenu Uredbe (EU) br. 604/2013 o uvođenju kriterija i mehanizama za potvrđivanje države članice odgovorne za ispitivanje zahtjeva za međunarodnu zaštitu podnesenog u jednoj od država članica od strane državljanina treće zemlje ili osobe bez državljanstva i o zahtjevima tijela za provedbu zakona država članica i Europolu za usporedbu podataka s podacima u sustavu „Eurodac” radi provedbe zakona, i o izmjenama Uredbe (EU) br. 1077/2011 o osnivanju Europske agencije za operativno upravljanje opsežnim informacijskim sustavima u području slobode, sigurnosti i pravde (preinačena) (primjenjivo od 20. srpnja 2015.).
96. Ustav Republike Hrvatske, „Narodne novine“, broj 41/01.
97. Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, „Narodne novine“, broj 34/92.
98. Zakon o ratifikaciji međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, „Službeni list SFRJ“, br. 7/71.
99. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, „Službeni glasnik BiH“, br. 12 od 6. maja 2003, 76/05, 93/08.
100. Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Federaciji Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 56/08.

f) Tekstovi s internetskih stranica

101. Anadolija 2018, „Do juna prijavljeno 5.319 nezakonitih migranata u BiH“, N1, 5. 6. 2018. [datum pristupa: 1. 12. 2018], <http://ba.n1info.com/Vijesti/a264799/Do-juna-prijavljeno-5.319-nezakonitih-migranata-u-BiH.html>.

102. Đugum, Aida 2018, „Radnička klasa odlazi u Njemačku“, Radio Slobodna Evropa, 17. 8. 2018. [datum pristupa: 12. 6. 2019], <https://www.slobodnaevropa.org/a/radnicka-klasa-njemacka/29439670.html>.
103. FENA 2018, „Vijeće ministara Bosne i Hercegovine danas o stanju u oblasti migracija u Bosni i Hercegovini i uvođenju 4G mreže“, Klix, Fena, 24. 7. 2018. [datum pristupa: 25. 7. 2018] <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vijece-ministara-bih-danas-o-stanju-u-oblasti-migracija-u-bih-i-uvodjenju-4g-mreze/180723076>.
104. FENA 2018, „Prva grupa migranata smještena u Migracioni centar ‘Bira’ u Bihaću“, Klix, 26. 10. 2018. [datum pristupa: 28. 10. 2018], <https://www.klix.ba/vijesti/bih/prva-grupa-migranata-smjestena-u-migracioni-centar-bira-u-bihacu/181026106>.
105. „Europski migracijski program: Treba zadržati dobro upravljanje migracijskim tokovima“ Europska komisija – Priopćenje za tisak, Bruxelles, 6. rujna 2017, European Commision, Press Release Database [datum pristupa: 21. 12. 2018], https://europa.eu/rap/id/press-release_IP-17-3081_hr.htm.
106. Europski parlament 2019, „Migracije u Europi“, 22. 7. 2019. [datum pristupa: 14. 7. 2018], <http://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20170629STO78632/migracije-u-europi>.
107. „IOM: Broj migranata koji stižu u Evropu se prepolovio“, Aljazeera Balkans, 5. 1. 2018. [datum pristupa: 1. 12. 2018], <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/iom-broj-migranata-koji-stizu-u-evropu-se-prepolovio>.
108. „Migracije i azil“, Europska komisija [datum pristupa: 1. 7. 2018], https://ec.europa.eu/info/policies/migration-and-asylum_hr.
109. „Nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini“, OSCE [datum pristupa: 27. 7. 2018], <https://www.osce.org/hr/bih/110233?download=true>.
110. Opservatorij ljudskih prava 2016, „Prava nacionalnih manjina“, UC DER, 8. 9. 2016. [datum pristupa: 5. 1. 2019], <http://www.ucder.ba/index.php/2016/09/08/prava-nacionalnih-manjina/>.
111. Pravnik 2017, „Međunarodna zaštita manjina“, BiH Pravo. Bosanskohercegovački pravni portal, 18. 2. 2017. [datum pristupa: 21. 3. 2019], <https://www.bih-pravo.org/medunarodna-zastita-manjina-t1634.html#p1748>.
112. Sadiković, Mirna 2018, „Cijele porodice napuštaju BiH“, Radio Slobodna Evropa, 3. 9. 2018. [datum pristupa: 12. 6. 2019], <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-odlasci-njemacka/29466579.html>.
113. Sandić-Hadžihasanović, Gordana 2018, „Vračić: Prekinuti šutnju vlasti o iseljavanju sa Zapadnog Balkana“, Radio Slobodna Evropa, 29. 5. 2018. .html. [datum pristupa: 12. 6. 2019], <https://www.slobodnaevropa.org/a/intervju-alida-vracic-migracije-zapadni-balkan/29256893.html>.
114. „Što je Frontex?“, Frontex [datum pristupa: 19. 3. 2019], <https://frontex.europa.eu/language/hr/>.
115. „Uz podršku EU: prve migrantske porodice se useljavaju u renovirani objekat bivšeg Đačkog doma Borići“, Oslobođenje, 3. 1. 2019. [datum pristupa: 5. 1. 2019], <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/foto-uz-podrsku-eu-prve-migrantske-porodice-se-useljavaju-u-renovirani-objekat-bivseg-dackog-doma-borici-422178>.

g) Popis tabela

Tabela 1: Broj objavljenih osoba iz Bosne i Hercegovine na godišnjem nivou za četiri najčešće zemlje odredišta

Izvori:

1. Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo, str. 67.
2. World Bank Group 2016, *Migration and Remittances Factbook 2016*, Third Edition. World Bank, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23743>.
3. Bosna i Hercegovina, Vijeće Ministara, Direkcija za ekonomsko planiranje 2017, *Bosna i Hercegovina. Izvještaj o razvoju BiH. Godišnji izvještaj 2016*, Sarajevo.
4. Akt Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine broj: 15-03-07-10-77-1/17 od 27. 1. 2017. godine.
5. Akt Agencije za rad i zapošljavanje BiH broj: 03-14-1-24-2/17 od 30. 1. 2017. godine.

Tabela 2: Broj objavljenih osoba iz BiH u 2016. i 2017. godini za osam država odredišta – Registrirani odlasci iz Federacije u inozemstvo

Izvori:

1. Akt Agencije za rad i zapošljavanje BiH broj: 03-14-1-24-2/17 od 30. 1. 2017. godine.
2. Muhić, Senija i Velić, Jasmina 2018, *Migracije stanovništva 2017*, Statistički bilten 265, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, str. 68.

Tabela 3: Ukupan broj doseljenih i odseljenih za period od 2014. do 2018. godine u BiH

Izvori:

1. Akt Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine, broj: UPI-15-03-07-10-13490-3/2015 od 5. 1. 2015. godine.
2. Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo, str. 67.
3. Kaba, Zehra (prir.) 2018, *Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama*, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, str. 25.
4. Ažurirani međuagencijski operativni podaci. Bosna i Hercegovina / 1-31. oktobar 2018., UNDP [datum pristupa: 31. 10. 2018], https://www.undp.org/content/dam/unct/bih/PDFs/UNCTBiHSitReps/Inter-agency_Refugee_Migrant_SituationReport_Oct2018_BCS.pdf.

Tabela 4: Registrirani odlasci u inozemstvo iz FBiH po starosti i spolu 2017. godine

Izvor:

1. Muhić, Senija i Velić, Jasmina 2018, *Migracije stanovništva 2017*, Statistički bilten 265, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, str. 70.

h) Popis grafikona

Grafikon 1: Pregled broja objavljenih osoba u posljednje četiri godine za četiri najčešće zemlje svijeta.

Izvori:

1. Akt Agencije za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine, broj: UPI-15-03-07-10-13490-3/2015 od 5. 1. 2015. godine.
2. Bosna i Hercegovina, Ministarstvo sigurnosti, Sektor za imigraciju 2016, *Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2015. godinu*, Sarajevo, str. 67.

3. Kaba, Zehra (prir.) 2018, *Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama*, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, str. 25.

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao studentica magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznata sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Satajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisala samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasna sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto, datum: _____

Potpis: _____